

Міністерство освіти і науки України

Модельна навчальна програма

«Інтегрований курс історії та громадянської освіти. 7-9 класи»
для закладів загальної середньої освіти

(авт. Кафтан М. В., Костюк І. А., Селіваненко В. В., Цеунов І. А.)

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»
(наказ Міністерства освіти і науки України від 19.12.2024 № 1768)

Модельна навчальна програма інтегрованого курсу історії України, всесвітньої історії та громадянської освіти «Інтегрований курс історії та громадянської освіти. 7-9 класи» спрямована на досягнення мети базової середньої освіти, зокрема історичної та громадянської галузі. Програма втілює концепцію Нової української школи, Державного стандарту базової середньої освіти від 2020 р. та Концептуальних засад реформування історичної освіти (затверджені наказом МОН №1072 від 30.07.2024 р.). Орієнтовна послідовність досягнення обов'язкових загальних і конкретних освітніх результатів спирається на вимогу гармонійного поєднання знань про минуле та сучасне відповідно до визначених орієнтирів для оцінювання для другого циклу базової середньої освіти. Модельна навчальна програма дозволяє втілити підхід, запропонований в Концептуальних засадах реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти — запровадження концентричної структури історичної освіти, єдиного загальноосвітнього курсу історії та реалізація проблемно-тематичного підходу до формування його змісту.

I

Мета і завдання курсу

Метою інтегрованого курсу «Інтегрований курс історії та громадянської освіти. 7-9 класи» є отримання учнями комплексного знання історії України в усій його багатоманітності та у світовому контексті, розвиток національної ідентичності, патріотизму та громадянських компетентностей учнів, усвідомлення сьогоденних викликів, що стоять перед суспільством. Історія України є стрижнем програми й розглядається у сукупності з історичними явищами та процесами у країнах Європи та світу. Відповідно до Державного стандарту базової освіти, 7-9 клас є періодом базового предметного навчання — ключовим етапом базової освіти та основою для подальшого профільного навчання у старшій школі. Трирічний інтегрований курс сприяє формуванню в учнів комплексного бачення єдності локального, національного та глобального вимірів суспільного життя у минулому та сучасності. Отримані під час його опанування знання та вміння, сформовані ключові компетентності та наскрізні вміння стануть фундаментом для подальшого навчання.

Пріоритетами у запропонованій модельній програмі є інтеграція знань про минуле й сучасне українського суспільства та формування суспільно свідомого учнівства з виразним рівнем ціннісної орієнтації у своїх діях на основі прикладів з історії України та досягнень історичної науки та суспільствознавства. Програма пропонує вивчення основних періодів історії України як суголосних із відповідними періодами європейської історії; відображення ключових подій, явищ та процесів історії України та світу крізь призму викликів і суспільних відповідей на них; накопичення соціального досвіду, увиразнення наскрізних ліній із минулого як інструмент для аналізу та пояснення сучасних подій і проєктування майбутнього.

Концепція курсу побудована на розгортанні погляду учнів та учениць на минуле завдяки висвітленню розвитку різноманітних аспектів суспільного життя великих спільнот, якими є Україна та світ, у часі та просторі. Дослідження минулого та сучасності в кожному класі завдяки концентрично-хронологічному підходу дозволить учням зустрічатися з різними періодами та аспектами української та світової історії. Пропонована програма інтегрує

історичний та громадянський компоненти освітньої галузі, гармонійно поєднуючи зміст і освітні можливості історії України, всесвітньої історії та громадянської освіти.

Завдання курсу завдяки структуризації змісту навчального матеріалу підпорядковуються зазначеним у Державному стандарті базової середньої освіти групам обов'язкових результатів навчання.

Освітній процес згідно з програмою передбачає поступове, з наростанням обсягу і складності навчального матеріалу, наближення учнів 7, 8 та 9 класу до досягнення загальних і конкретних навчальних результатів, передбачених Стандартом базової освіти та прописаних у ньому орієнтирів для оцінювання.

Опанування *базових знань* про становлення людського суспільства від найдавніших часів до наших днів у його стосунках зі світом природи, матеріальної культури, технічних винаходів, наукових та мистецьких ідей, у процесі становлення й розвитку влади та держави сприяють формуванню історичного мислення учнів, розумінню взаємозалежності та взаємовпливів у хронологічному та просторовому вимірах у минулому та сучасності.

Програма ґрунтується на таких *ціннісних орієнтирах*: плекання української національної ідентичності, виховання патріотизму та активної громадянської позиції, плекання любові до рідного краю, української культури, гідність і повага до особистості, цілісний світогляд, гармонійний розвиток і радість пізнання, доброчесність, співпраця, самостійність.

У світоглядному плані зміст програми зорієнтований на розгортання перед учнями широких перспектив і можливостей пізнання навколишнього (близького і далекого) світу та свого місця у ньому. Методологічним підґрунтям, покладеним в основу змісту модельної навчальної програми, є розуміння єдності та взаємозалежності минулого, теперішнього і майбутнього на локальному, національному та світовому рівні.

Методологічними принципами побудови МНП та системи відбору базового змісту в ДСБСО для ГЮ є історична антропологія та багатоаспектність викладу полікультурної історії України у світовому контексті з її соціально-економічними та політичними складниками на відповідному віковому рівні.

Компетентнісний потенціал курсу відповідає *компетентнісному потенціалу освітньої галузі громадянської та історичної освіти*, що передбачає формування відповідних вмінь і ставлень з опанування державної мови, розвиток математичної, екологічної, підприємницької, соціальної та культурної компетентності, здатність розуміти взаємозв'язок суспільства та природи й роль технічного прогресу, інтерес до інноваційності та бажання вчитися впродовж життя.

II

Принципи побудови програми

Модельна навчальна програма «Інтегрований курс історії та громадянської освіти. 7-9 класи» побудована на принципах єдності навчання і виховання, науковості й доступності, збалансованості й послідовності, суб'єктності та гуманізму, адаптивності та гнучкості, актуальності та практичної орієнтованості. Опанування базового змісту згідно з вимогами Державного стандарту базової середньої освіти 2020 р. та Концептуальними засадами реформування історичної освіти 2024 р. відбувається на основі принципу вікової (психофізіологічної) відповідності, з урахуванням пізнавальних можливостей учнівства. Побудова програми згідно з **концентричним підходом** дозволяє учням та ученицям у кожному класі повернутися до тих самих періодів від дописемної історії до наших днів, включаючи періоди давніх цивілізацій та античності, середньовіччя та нового й новітнього часу, і тричі подивитися на період чи епоху з українського погляду та світового, перш за все європейського, контексту, вивчаючи різні прояви суспільного життя.

Історичний компонент галузі реалізований у програмі як формування стійких уявлень і базових знань. Звернення до запропонованих історичних тем у кожному класі має сприяти розумінню учнями минулого як багатостороннього феномену, який присутній у сучасному та впливає на нього, зміцненню національної ідентичності громадянина/громадянки України. Завданням історичного компонента інтегрованого курсу також є опанування учнями поняттєвого апарату, базових методів дослідження минулого та набуття системних знань з історії України у світовому контексті.

Громадянознавчий компонент галузі присутній як наскрізний в навчальній діяльності учнів та учениць та дозволяє реалізувати компетентнісний потенціал галузі через відбір форм і методів роботи на уроці, системи запитань і завдань. Він реалізується у програмі через пізнання та утвердження цінностей поваги до гідності людини, її прав і свобод, залучення учнівства до усвідомленої суспільно значущої діяльності та опанування на відповідному віку рівні ключових понять, які визначають зміст громадянської освіти. Важливим елементом громадянознавчого виховання є плекання патріотизму, поваги до історії своєї країни, емоційна долученість до культурно-історичної спадщини та формування у школярів усвідомлення необхідності захисту незалежності й територіальної цілісності України.

Зміст курсу є не лише предметом, а й засобом навчання, і побудований як подорож крізь минуле і сучасність завдяки реалізації окремих змістових ліній, наведених у ДСБСО. Змістові лінії розподілені по роках відповідно до пізнавальних можливостей учнів певного віку. У межах року матеріал викладається хронологічно. **Історія України** в кожному класі виступає ключовим компонентом змісту і викладається в контексті світової історії та пов'язується з подіями, явищами, процесами перш за все європейської історії та відповідними сюжетами історії країн інших континентів.

Відбір сюжетів, що ілюструють ті чи інші теми, пропонується на засадах *багатоаспектності та хронологічності* викладу й показу минулого та сучасного життя українців і може бути варіативним згідно з принципом академічної свободи педагога. Пропонований модельною програмою навчальний матеріал створює для учнів 7, 8 і 9 класу можливість розвинути набуті в адаптаційному циклі навчання знання і вміння, навички вищого рівня й сформувати відповідні компетентності.

Основна тема 7 класу **“Людина, суспільство та природа в минулому і сучасності”** пропонує учням і ученицям заглибитися в історію стосунків людини з довкіллям від перших людських спільнот до нашого часу. Учням пропонується дослідити, як відбулося творення соціоприродного середовища; як відбувалися формування і розселення людини; освоєння і перетворення людиною природи в минулому і теперішньому; освоєння нових просторів. Програма допомагає підліткам глибше зрозуміти, що таке сталий розвиток як концепція розвитку сучасного світу, чому екологія є критично важливою для сьогодення і який вплив на неї має, зокрема, війна росії проти України. Такий підхід до відбору та формування змісту дозволяє повною мірою опанувати екологічну, громадянську та підприємницьку компетентності та поглибити навички історичного, критичного та системного мислення.

Наскрізною темою програми 8 класу є **“Людина, суспільство та світ матеріальних речей і винаходів у минулому і в сучасності”**. Вона поєднує вивчення історії від давніх часів до наших днів на прикладі розвитку предметного світу, інновацій, що рухали суспільство вперед, з історією духовної культури, зокрема, втіленої у шедеврах українського та світового мистецтва. Водночас з історією матеріальної культури аграрного, індустріального та постіндустріального суспільств учням пропонується прослідкувати зміни у виробництві та споживанні в різні історичні епохи, порівнювати умови життя і праці в місті та селі протягом століть, еволюцію житла, предметів побуту, одягу, виявляти зв'язок появи нових мистецьких течій із суспільним життям періоду.

Програма 9 класу **«Людина, суспільство та влада в минулому і сучасності»** пропонує дослідження політичної організації суспільства та появи й еволюції владних стосунків від найдавніших часів до наших днів. Наскільки це можливо й доречно, матеріал викладається на основі історії України та її державотворення у контексті світової історії. В межах курсу учні зможуть консолідувати отримані раніше знання про історичний процес і доповнити їх дослідженням різних форм політичної організації суспільства. Важливим елементом програми є поглиблене вивчення політичних режимів, утворення імперій та національних держав, метрополій і колоній, вивчення суті, причин і наслідків збройних конфліктів, протестних рухів, революцій та реформ, основ міжнародних відносин. Особливо розглядається тема нападу росії на Україну.

Громадянознавча складова цієї частини курсу є ширшою порівняно з попередніми роками й включає глибше вивчення розвитку демократії, її переваг та ризиків, ознайомлення з принципами самоврядування, усвідомлення важливості для суспільства дотримання прав людини та протидії дискримінації.

Тематичні лінії базового змісту ДСБСО **«Людина і суспільство»**, **«Людина і світ уявлень та ідей»** реалізуються у кожному класі тією мірою, наскільки вони допомагають уявити минуле та зрозуміти сучасність. Адже культурні феномени, технологічні досягнення, наукові відкриття, політичні системи та соціальні структури неможливо відділити від історії ідей як прояву індивідуальності людини та соціуму, в якому вона перебуває.

Усі види навчальної діяльності, що стосуються вивчення практик суспільної діяльності, передбачають їхнє опанування на прикладі України у широкому історичному контексті.

Такий підхід готує випускників базової школи до розуміння розвитку сучасної цивілізації, її становлення через інститути влади та політичні процеси в історико-хронологічному та геопросторовому вимірі. Вибудовування змісту навколо історії України сприяє формуванню в учнів і учениць почуття належності до української соціокультурної спільноти та готовності до захисту незалежності й територіальної цілісності України, конституційних засад державного ладу, національних інтересів і суспільно-державних (національних) цінностей України.

III

Структура модельної програми

Програма містить вступну частину, таблицю 1 і таблицю 2.

Таблиця 1

Перший стовпчик таблиці містить перелік очікуваних результатів навчання, сформульованих на основі запропонованих Державним стандартом базової середньої освіти *орієнтирів для оцінювання* досягнення учнями 7, 8, 9 класу *конкретних та загальних* освітніх результатів. На відміну від ДСБСО, цей перелік не використовує індекси, однак сформований за порядком подачі цих *результатів* у Стандарті. Повторюваність деяких орієнтирів для оцінювання викликана потребою їх поступового опанування від року до року навчання та значущістю їх реалізації на різних прикладах змісту.

Другий стовпчик програми описує пропонувані зміст, на основі опрацювання якого можна досягти зазначених результатів навчання.

У третьому стовпчику наведено види навчальної діяльності, які подаються як орієнтовні та почасти надлишкові для планування та організації освітнього процесу в класі та поза межами класного приміщення.

Для кожного класу передбачені *уроки вступу*, які мають актуалізувати отримані раніше знання, та *уроки узагальнення* за розділами та щодо цілого курсу.

Таблиця 2

Друга таблиця містить зміст програм для 7, 8 та 9 класів, укладений паралельно в рамках хронології. Завдяки цьому можна швидко переглянути сумарний обсяг тем, які будуть опановані за три роки в межах кожного періоду.

Перевагою даної програми є *варіативність використання навчального часу*. Розподіл навчальних годин здійснюється вчителем самостійно, виходячи з можливостей навчального плану школи з урахуванням особливостей учнів класу та власної педагогічної моделі навчання, для поглиблення вивчення тих чи інших тем, урізноманітнення форм освітнього процесу, узагальнення та підсумкового оцінювання відповідно до навчального матеріалу та процесу досягнення тих чи інших освітніх результатів і *орієнтирів для оцінювання* згідно з Державним стандартом базової середньої освіти. У програмі закладена можливість

виділяти час для глибшого опанування теми чи реалізації власних навчальних ініціатив — проєктної діяльності, організації мандрівок та екскурсій, позакласних заходів тощо.

IV

Особливості організації освітнього процесу

Невіддільною складовою програми є проведення практичних занять, симуляцій, рольових ігор тощо. Можливі теми таких занять запропоновані у видах навчальної діяльності, але вчитель може самостійно організовувати практичні заняття за власним планом та для будь-якої теми, яку вважає придатною. Беручи до уваги концентричний підхід організації змісту для усіх трьох років базового вивчення історії України та всесвітньої історії у контексті громадянської освіти, важливо повертатися до цілісності розуміння теми на уроках узагальнення на наступному етапі її розгляду.

Для досягнення усіх результатів громадянського компонента програми важливою є організація освітнього процесу/уроків поза межами класного приміщення за умов дотримання безпеки: відвідування музеїв, архівів, бібліотеки, місць вшанування і пам'яті, участь у шкільних проєктах, діяльності органів учнівського самоврядування, а також вся організація шкільного середовища на засадах демократії та поваги до гідності й прав людини усіх учасників освітнього процесу. Підбір навчального матеріалу може не обмежуватися сторінками підручника, вчитель має повну академічну свободу використовувати будь-які доречні й доцільні освітні ресурси, які дозволяють учням досягнути зазначених навчальних результатів.

Варто зазначити, що частина очікуваних освітніх результатів задля опанування громадянської компетентності, яка є ключовою для усієї загальної середньої освіти, може бути досягнута завдяки відповідній організації освітнього середовища, культурі школи як організації зі взаємною повагою до всіх учасників освітнього процесу і взаємною відповідальністю, створенню атмосфери недискримінації та гармонійних стосунків, комунікаційної культури дорослих, організацією позаурочної діяльності тощо. Серед очікуваних освітніх результатів є також загальнонавчальні, які досягаються наскрізно в межах громадянської та історичної галузі, а також загалом усім освітнім процесом у школі.

Автори:

Кафтан М. В., Команда підтримки реформ при Міністерстві освіти та науки України, експертка з розробки змісту освіти (громадянські компетентності / історія);

Костюк І. А., ЛОППО, Кабінет впровадження НУШ і моніторингу, викладач кафедри суспільствознавчої освіти;

Селіваненко В. В., Збройні сили України, 112 бригада ТРО, солдат, кандидат юридичних наук;

Цеунов І. А., Збройні сили України, 60 окрема механізована бригада, 16 окремих стрілецький батальйон, механік-радіотелефоніст польового вузла зв'язку, кандидат історичних наук.

ТАБЛИЦЯ 1

7 клас
Людина, суспільство та природа від минулого до наших днів

Очікувані результати	Зміст	Види діяльності
<p>Синхронізує події, явища і процеси. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причинно-наслідкових і системно-структурних залежностей.</p>	<p>Вступ. Що таке історія та як її вивчають. Повторення та актуалізація вивченого у 5-6 класі. Взаємовплив людини та природи протягом століть. Періодизація дописемної історії людства. Історичні джерела, на які спирається історія суспільства різних часів.</p>	<p>Фронтальне/групове обговорення основних понять і тем, що вивчалися в 5-6 класі. Розмова про очікування учнів від вивчення курсу історії. Вікторина про історичні джерела. Укладання асоціативного куща до поняття «дослідження минулого».</p>
Тема І. Людина та природа у дописемну епоху. Перші цивілізації.		
<p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає та характеризує причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами.</p>	<p>1. Первісні люди на території України та світу. Освоєння простору Євразії. Євразія та вплив її природних особливостей на розселення давніх людей. Відносини давньої людини з природою за часів палеоліту й мезоліту. Освоєння вогню. Льодовиковий період і його вплив на життя давніх людей. Лінія зледеніння на території України. Антропогенний вплив на зміни у тваринному й рослинному світі.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з історичними джерелами, укладання коментарів. Формулювання запитань до тексту. Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для пошуку інформації. Практичне заняття «Як нагодувати себе в кам'яному віці». Групове створення інфографіки щодо впливу людини на тваринний і рослинний світ у межах періоду.</p>

<p>Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем.</p>		
<p>Синхронізує події, явища і процеси.</p> <p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p> <p>Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками.</p> <p>Визначає просторові (територіальні) межі.</p> <p>Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні.</p> <p>Характеризує колонізаційні та міграційні процеси.</p> <p>Узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну інформацію, шукає аналогії в явищах і процесах суспільно-історичного розвитку, діяльності людей.</p> <p>Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей.</p>	<p>2. Виникнення осілого способу життя.</p> <p>Культивація злаків, землеробство, одомашнення тварин. Неолітична революція. «Родючий півмісяць».</p> <p>Давні землероби у межиріччі Дніпра та Південного Бугу, племена мальованої кераміки від Кукутене до Трипілля. Мотичне, орне та вирубно-вогневе рільництво.</p> <p>Вплив ландшафту і клімату на виникнення нового способу життя і відносини з природою.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з різнотиповими джерелами, укладання коментарів.</p> <p>Формулювання запитань до тексту.</p> <p>Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для пошуку інформації.</p> <p>Укладання ментальної мапи понять до теми.</p> <p>Укладання порівняльної таблиці наслідків різних типів обробітку землі для людини та довкілля.</p> <p>Групова підготовка розповіді про спосіб життя трипільців на основі даних про природне середовище та особливості клімату на території їх розселення.</p> <p>Укладання плану розповіді про наслідки переходу до осілого способу життя для людини, суспільства та навколишнього середовища.</p>
<p>Синхронізує події, явища і процеси.</p> <p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів.</p>	<p>3. Суспільства іригаційного землеробства: технічні інновації та потреба згуртування людей. Цивілізації великих річок (Ніл, Тигр та Євфрат, Хуанхе та Янцзи, Інд і Ганг).</p>	<p>Аналіз тексту, робота з різнотиповими джерелами, укладання коментарів до них.</p> <p>Формулювання запитань до навчального</p>

<p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху).</p> <p>Пов'язує історичні факти та артефакти з географічним простором.</p> <p>Передбачає зміни в різних галузях суспільного життя, прогнозує пов'язані з ними ризики та переваги.</p> <p>Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами.</p> <p>Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні.</p>	<p>Суходільні та морські шляхи давніх міграцій. Катастрофа бронзової доби.</p>	<p>матеріалу. Формулювання поняття «цивілізація» за допомогою вчителя.</p> <p>Візуалізація поняття «цивілізації великих річок».</p> <p>Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для пошуку/аналізу інформації.</p> <p>Укладання власного тексту-опису однієї з цивілізацій на основі карт, навчальних текстів, візуальних джерел.</p> <p>Прокладання маршрутів міграцій.</p> <p>Укладання порівняльної таблиці наслідків іригації землі для суспільства та довкілля.</p> <p>Укладання питань для самоперевірки знань з тематики розділу.</p>
<p>Тема II. Антична цивілізація та відносини з довкіллям</p>		
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами.</p> <p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p> <p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху).</p> <p>Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі.</p> <p>Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів.</p>	<p>4. Особливості природних умов і господарства Пелопоннеського півострова у I тис. до н.е.</p> <p>Відносини античного світу з природою.</p> <p>Велика грецька колонізація. Виникнення грецьких колоній на узбережжях Середземного та Чорного морів.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з історичними джерелами, укладання коментарів.</p> <p>Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для пошуку інформації.</p> <p>Аналіз творів мистецтва, які відображають ставлення давніх греків до природи.</p> <p>Укладання лінії часу грецької колонізації.</p> <p>Віртуальна подорож до грецьких причорноморських полісів.</p> <p>Коментоване читання давньогрецьких описів життя причорноморських колоній.</p> <p>Рольова гра/симуляція: «Торгівля в причорноморських колоніях».</p>

<p>Визначає причини, описує перебіг, встановлює сутність колонізаційних та міграційних процесів. Пояснює вплив різних чинників на формування громадського простору.</p>		
<p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Наводить приклади тривалості та змінності географічних та історичних назв (топонімів, етнонімів тощо). Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні. Характеризує колонізаційні та міграційні процеси.</p>	<p>5. Кліматичні зони та типи господарювання на сучасних українських землях у I тис. до н.е. Український степ і Причорномор'я в I тис. до н.е. Кінне кочівництво.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів. Укладання плану тексту/розповіді. Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для пошуку/аналізу інформації. Укладання таблиці або робота з картою для співвіднесення кліматичних зон і типів господарювання на українських землях. Аналіз артефактів доби та історична реконструкція їх використання у минулому. Уявна пресконференція з дослідниками періоду.</p>
<p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює</p>	<p>6. Народи Апеннінського півострова. Цивілізація етрусків. Спосіб життя римлян і мешканців Римської імперії. Санітарія та гігієна Давнього Риму. Природні умови та особливості ведення господарства. Римський кліматичний оптимум: його прояви та наслідки. Вплив природних катаклізмів і змін клімату на піднесення та занепад цивілізацій.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з історичними джерелами, укладання коментарів. Формулювання запитань до текстів і візуальних джерел. Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для пошуку інформації. Укладання переліку ключових слів для розповіді про спосіб життя римлян. Групове створення постера чи інфографіки про санітарію та гігієну в Давньому Римі, меню різних груп населення.</p>

<p>залежності між історичним та географічним просторами. Пов'язує історичні факти та артефакти з географічним простором. Пояснює важливість заходів щодо збереження і популяризації пам'яток історії, культури та туристичних об'єктів.</p>		<p>Самостійний пошук інформації про природні катаклізми за заданою схемою. Груповий мініпроект: віртуальна екскурсія Апеннінським півостровом за часів Римської імперії. Створення сторінок уявного щоденника мешканця/мешканки Риму про довкілля та господарство в першій половині I тис. н.е. Укладання питань для самоперевірки знань з тематики розділу.</p>
<p>Тема III. Природа та суспільство Середньовічної Європи.</p>		
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тягlosti історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Розрізняє коротко- та довготривалі явища і процеси в хронологічному, географічному, людському вимірах. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Характеризує колонізаційні та міграційні процеси.</p>	<p>7. Вплив кліматичних змін на суспільні процеси в Євразії. Велике переселення народів. Германські та слов'янські племена. Великий Євразійський степ. Українські землі як частина євразійського «степового коридору».</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів, формулювання запитань до тексту. Укладання плану до тексту. Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для пошуку інформації. Укладання схеми переселення народів на основі матеріалів теми. Прокладання маршрутів міграцій народів і племен. Обговорення у групах причин і наслідків міграції гунів на терени України.</p>
<p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та</p>	<p>8. Вплив ландшафту на особливості розселення слов'янських племен на території</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів.</p>

<p>тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає та характеризує причиново-наслідковий зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями. Встановлює вид, час і місце появи, призначення й авторство історичного джерела.</p>	<p>України. Київ, Чернігів та інші міста. Природа та її відображення у релігійних віруваннях давніх слов'ян.</p>	<p>Робота з текстом за схемою «розумію — хочу дізнатися більше — потребую пояснень». Коментоване читання першоджерел: описи народів тогочасними істориками. Укладання кластера понять теми. Підготовка повідомлень про народи, що населяли територію України в I тис. н.е. Укладання розповіді про розселення слов'янських племен, спираючись на навчальну карту. Створення ілюстрації до теми (колаж, малюнок тощо).</p>
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні. Порівнює зміст історичних джерел за самостійно визначеними критеріями. Узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну інформацію, шукає аналогії в явищах і</p>	<p>9. Природні умови та господарство на рубежі I-II тисячоліття. Використання сили води та вітру. Різноманіття європейських ландшафтів та їх вплив на середньовічне господарство. Водні шляхи європейської торгівлі. Нормани та норманська колонізація від Гренландії до Сардинії.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з різними джерелами, укладання коментарів, формулювання запитань до них. Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для пошуку інформації. Робота з картою: позначення шляхів походів норманів, шляхів європейської торгівлі. Практична робота/симуляція зі спорудження водяного й вітряного млина. Порівняльний аналіз європейських ландшафтів і популярності занять, формування висновків щодо зв'язку економіки з природними чинниками.</p>

<p>процесах суспільно-історичного розвитку, діяльності людей. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей.</p>		
<p>Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогодні. Характеризує колонізаційні та міграційні процеси. Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями. Створює власний інтелектуальний продукт, дотримуючись засад академічної доброчесності. Наводить приклади різних тлумачень минулого суб'єктами історичного процесу.</p>	<p>10. Суспільство, природа й господарство у Русі-Україні. Нормани у Східній Європі. Дніпровський та Волго-Каспійський шлях до Візантії та арабського світу. Господарство й населення Русі-України. Полюддя. Натуральне господарство. Природно-економічні причини роздробленості та занепаду Русі-України. Природні особливості та господарське життя сучасних регіонів України у давнину. Галицька земля і «соляний» шлях. Кочівники в українському степу: хозари, печеніги, половці. Генуезькі колонії в Криму.</p>	<p>Укладання спільної ментальної мапи попередніх та отриманих знань із теми. Наведення прикладів взаємодії та взаємовпливів слов'янських та кочових народів у цей період. Укладання опорного конспекту/схеми до навчальних матеріалів до теми на основі розповіді вчителя/матеріалів параграфа/ історичної карти. Гра-симуляція про торгівлю в Русі-Україні. Коментоване читання уривків історичних текстів, групове укладання опису «Один день із життя...». Укладання порівняльної таблиці про напрямки, причини та наслідки міграцій народів у I тис. до н.е. та протягом I-XII ст. Перегляд медіаматеріалів про життя слов'ян та їхніх кочових сусідів. Створення медіапродуктів за матеріалами теми.</p>
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p>	<p>11. Нова система господарювання та зміни у європейській екосистемі у X-XIV ст. Вплив хрестових походів на спосіб життя, меню та уявлення про світ у Європі та на Близькому Сході. Клімат, санітарія та епідемії</p>	<p>Аналіз тексту, робота з історичними джерелами, укладання коментарів. Запис ключових понять, що характеризують зміни в європейській екосистемі та господарюванні.</p>

<p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем. Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями. Формулює й аргументовано висловлює, відстоює у дискусії власні погляди та переконання.</p>	<p>у середньовічній Європі. Демографічний вибух XII-XIII ст.</p>	<p>Зіставлення візуальних джерел періоду з навчальним текстом і укладання розповіді про зображене. Укладання питань для інтерв'ю з дослідниками теми/періоду. Створення власної ілюстрації до теми. Робота в групі: укладання графіка демографічних змін на основі навчального тексту та додаткової інформації. Укладання уявного меню для мешканців різних регіонів Європи у XII-XIII ст. Структурована дискусія про наслідки хрестових походів для мешканців європейських та близькосхідних країн.</p>
<p>Синхронізує події, явища і процеси. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Втілює результати пізнавальної діяльності в медіатекстах. Демонструє розуміння гідності людини та способи її обстоювання у спільноті закладу освіти.</p>	<p>12. Криза середньовічного світу. Довкілля, господарство та економічні зміни XV-XVI ст. Зміна суспільних уявлень та ідей про навколишній світ.</p>	<p>Аналіз і коментування тексту та візуальних матеріалів. Запис ключових понять, які пояснюють суспільні зміни. Укладання таблиці про світоглядні зміни європейців. Порівняння навчальних текстів і джерел про економічну систему одного з регіонів Європи у XV-XVI ст. та в наші дні. Моделювання інтерв'ю зі вченим-дослідником /вченою-дослідницею. Створення власного письмового джерела з теми (уявні спогади, фрагмент щоденника, літопису тощо).</p>

Тема IV. Ранній модерний час: економічна експансія та господарювання.

Порівнює різні системи літочислення.
Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами.
Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів.
Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху).
Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі.
Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів.
Визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем.
Характеризує колонізаційні та міграційні процеси.
Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність.
Пояснює способи пізнання минулого та причини різних трактувань історичних подій, явищ і процесів, оцінки діяльності історичних осіб.

13. Занепад Великого шовкового шляху.
Пошук європейцями нових торговельних шляхів. Природа, господарство та суспільство у доколумбовій Америці. Зародження колоніальної системи. Вплив європейської експансії на біорізноманіття Нового Світу. Вплив Великих географічних відкриттів на світосприйняття європейців. Малий льодовиковий період в Європі та його вплив на українське господарство.

Укладання опорного конспекту до навчального тексту.
Робота з лінією часу Великих географічних відкриттів.
Формулювання запитань, які допоможуть розповідати про зміни, які принесли Великі географічні відкриття європейцям та корінним народам Америки.
Наведення прикладів впливу європейської експансії на природу та спосіб господарювання.
Моделювання інтерв'ю з дослідником /дослідницею епохи; учасником/учасницею подорожі європейців у Новий світ.
Групова робота зі створення постера /інфографіки про зміни в біорізноманітті внаслідок географічних відкриттів.
Перегляд медіаматеріалів про першовідкривачів доби Великих географічних відкриттів.
Групова робота з аналізу меню сучасного підлітка та виявлення в ньому наслідків колумбового обміну.
Укладання переліку нових товарів у Європі з зазначенням регіону походження.
Наведення прикладів політики колоніалізму та рабства.
Групове створення інфографіки/плакату про знищення європейських лісів на основі таблиць і карт.
Написання есе про зміни, які відбулися в торгівлі/світогляді.

<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами.</p> <p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p> <p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами.</p> <p>Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем.</p> <p>Характеризує колонізаційні та міграційні процеси.</p> <p>Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями.</p> <p>Пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття і багатовимірності минулого та його впливу на сучасність.</p>	<p>14. Польсько-литовські унії та зміна уявлень про географію й територію України, фіксація уявлення про її територію.</p> <p>Особливості господарювання у різних регіонах сучасної України. Вплив Великих географічних відкриттів на життя українців.</p> <p>Козаки та опанування нових територій на українських землях. Великий Луг та Дике поле. Українсько-татарське прикордоння.</p>	<p>Укладання лінії часу до теми.</p> <p>Укладання таблиці про зміни, які принесли польсько-литовські унії на українські землі.</p> <p>Укладання опису способів життя українців у добу, що вивчається.</p> <p>Створення кластера понять, що стосуються взаємовпливів українського та татарського суспільства.</p> <p>Укладання карти понять для опису козацьких поселень і їхнього укладу життя.</p> <p>Підготовка плану розповіді про облаштування перших січей.</p> <p>Порівняльний аналіз умов життя у різних регіонах України.</p>
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами.</p> <p>Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі.</p> <p>Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює</p>	<p>15. Господарство Правобережної та Лівобережної України в XVII ст. Економіка Гетьманщини. Втрати населення, перерозподіл земель. Селянські міграції.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів.</p> <p>Укладання опорної схеми до тексту/конспекту.</p> <p>Моделювання інтерв'ю з дослідником /дослідницею епохи про економіку Гетьманщини.</p> <p>Укладання карти понять до теми.</p>

<p>залежності між історичним та географічним просторами. Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні.</p>		<p>Укладання переліку змін, які відбулися в господарстві. Укладання таблиці спеціалізації регіонів, порівняння з сучасною ситуацією (за допомогою карти).</p>
<p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем. Характеризує колонізаційні та міграційні процеси. Пояснює способи пізнання минулого та причини різних трактувань історичних подій, явищ і процесів, оцінки діяльності історичних осіб.</p>	<p>16. Зміни у способі ведення сільського господарства в Європі у XVII-XVIII ст. Нова економічна експансія Європи. Становлення метрополій Нового часу. Ост- і Вест-Індські компанії та економічна експлуатація природних ресурсів. Монокультурне землеробство тропічних колоній. Торгівля хутром: північна Євразія і Північна Америка.</p>	<p>Укладання плану параграфу/розповіді вчителя. Підготовка словникових статей понять теми. Укладання схеми економічної експансії Європи у XVII-XVIII ст. Укладання карти-схеми торговельних шляхів Ост- і Вест-Індських компаній. Симуляція засідання правління торговельної компанії — звіт про прибутки від колоній. Написання судового позову громадянина /громадянки колишніх колоній про завдані економічні та екологічні збитки (за допомогою вчителя). Опис артефактів економічної експансії Європи у сучасних оцифрованих колекціях музеїв (за допомогою вчителя). Укладання питань для самоперевірки знань з тематики розділу.</p>
<p>Тема V. Індустріальна революція та її вплив на людину і довкілля.</p>		

<p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Порівнює темпи й напрями історичних змін у хронологічному і територіально-просторовому вимірах. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем. Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні. Розрізняє коротко- та довготривалі явища і процеси в хронологічному, географічному, людському вимірах. Пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття і багатовимірності минулого та його впливу на сучасність.</p>	<p>17. Підкорення природи в умовах індустріалізації. Розрив людини з природою. Видобуток корисних копалин і його вплив на життя країни: приклад Великої Британії та України. Використання пари. Забруднення довкілля та його захист. Перші техногенні екологічні катастрофи.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів. Формування запитань до тексту. Виявлення причин технологічної революції кінця XVIII - початку XIX ст. Укладання переліку ключових слів та лінії часу для опису промислового перевороту в Україні. Створення ілюстрації до історичного матеріалу. Підготовка до уявного інтерв'ю з дослідником/дослідницею теми та періоду. Дискусія про наслідки використання пари для розвитку цивілізації.</p>
---	--	--

<p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Порівнює темпи й напрями історичних змін у хронологічному і територіально-просторовому вимірах.</p> <p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху).</p> <p>Визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем.</p> <p>Характеризує колонізаційні та міграційні процеси.</p> <p>Розрізняє коротко- та довготривалі явища і процеси в хронологічному, географічному, людському вимірах.</p> <p>Пояснює причини різних інтерпретацій історичної та суспільної інформації.</p> <p>Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди.</p> <p>Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність.</p>	<p>18. Господарська колонізація Півдня України Російською імперією. Відмінності в повсякденному житті та цінностях селян і городян під впливом промислової революції. Сталі зміни в харчуванні українців та інших народів у Європі. Боротьба з епідеміями та щеплення.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів.</p> <p>Формування запитань до тексту.</p> <p>Підготовка розповіді за картою про колоніальну політику імперій на українських землях.</p> <p>Підготовка уявної пресконференції/медіаматеріалів зі спростування ворожих російських фейків про господарське освоєння Півдня України.</p> <p>Укладання порівняльної таблиці про повсякденне життя селян і городян.</p> <p>Підготовка повідомлення про здобутки українських та європейських учених у боротьбі з епідеміями та поширенні знань про довкілля.</p>
<p>Тема VI. Вплив епохи світових воєн на відносини людини та природи, господарство та повсякденне життя в Україні та світі.</p>		
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами.</p> <p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p>	<p>19. Колоніальна політика та експлуатація природних ресурсів на рубежі XIX-XX ст. Господарство України та Європи в переддень та в часи Першої світової війни. Вплив Першої</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів.</p> <p>Укладання хмари слів-асоціацій для опису України та Європи перед початком Першої світової війни.</p>

<p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі.</p> <p>Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами.</p> <p>Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні.</p> <p>Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями.</p>	<p>світової війни на європейські ландшафти. Епідемії.</p>	<p>Перегляд медіаматеріалів та укладання плану розповіді про зміни в галузі медицини.</p> <p>Укладання хронологічної довідки та переліку ключових слів для розповіді про руйнування часів Першої світової війни (за розповіддю вчителя).</p> <p>Розповідь за допомогою карти про стан економіки в Україні та Європі на рубежі XIX-XX ст., про європейські колонії у світі.</p>
<p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p> <p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху).</p> <p>Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні.</p>	<p>20. Повоєнне відновлення економіки. Вплив на природу масштабних будівельних проєктів 1920-1930 рр. Сваюля та нераціональність у відносинах із природою.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів.</p> <p>Створення власного опису змін стану господарства в Україні в період, що вивчається.</p> <p>Перегляд медіаматеріалів за темою, укладання історичної довідки про відносини людини, суспільства і природи у цей період.</p> <p>Укладання логічної схеми сталінської індустріалізації, її ціни у природних та людських ресурсах.</p> <p>Укладання мапи-схеми масштабних індустріальних проєктів періоду.</p>

<p>Визначає причини, описує перебіг, встановлює сутність колонізаційних та міграційних процесів.</p> <p>Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди.</p> <p>Пояснює способи пізнання минулого та причини різних трактувань історичних подій, явищ і процесів, оцінки діяльності історичних осіб.</p>		<p>Укладання схеми міграцій населення в період, що вивчається. Підготовка постера.</p>
<p>Визначає віддаленість, тривалість одних подій, явищ, процесів відносно інших.</p> <p>Розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань.</p> <p>Висловлює обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому та сучасному</p> <p>Пояснює причини та приводи, результати та наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни.</p> <p>Пов'язує історичні факти та артефакти з географічним простором.</p> <p>Визначає причини, описує перебіг, встановлює сутність колонізаційних та міграційних процесів.</p> <p>За самостійно визначеними критеріями добирає інформацію для виконання завдання, аргументує свій вибір.</p> <p>Виявляє факти маніпулювання масовою інформацією в текстових і візуальних джерелах.</p>	<p>21. Голод в історії.</p> <p>Штучність Голодоморів в Україні та інших республіках СРСР. Геноцид. Демографічні наслідки для українського народу.</p> <p>Як українці виживали під час Голодоморів.</p>	<p>Аналіз первинних і вторинних історичних джерел про голод в історії.</p> <p>Позначення на карті світу країн, в яких ставався голод у Новому та Новітньому часі.</p> <p>Порівняння причин і наслідків голоду для суспільства на прикладі України та інших країн (одна-дві на вибір).</p> <p>Написання уявного/реального листа сучасним одноліткам та одноліткам у минулому про причини та наслідки Голодомору та історичну пам'ять сучасного українського суспільства.</p> <p>Укладання інфографіки/кластеру понять (за допомогою вчителя) про наслідки голодоморів для українського народу.</p> <p>Написання пам'ятки про правила відвідин місць вшанування пам'яті жертв Голодомору.</p>

<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами.</p> <p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p> <p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками.</p> <p>Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі.</p> <p>Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами.</p> <p>Визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем.</p> <p>Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні.</p> <p>Пояснює вплив різних чинників на формування громадського простору.</p> <p>Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі.</p>	<p>22. Друга світова війна та її вплив на суспільство та довкілля України та світу.</p> <p>Війна як трагедія для армій та цивільного населення.</p> <p>Вплив клімату та природних умов на перебіг воєнних дій та життя в тилу. Тотальність війни та її екологічні наслідки. Демографічні наслідки Другої світової війни: примусові переселення в Україні та у світі, масові міграції.</p>	<p>Аналіз історичних джерел, сучасних поглядів та статистичних даних щодо Другої світової війни; дослідження її впливу на відносини людини та суспільства, стан господарства.</p> <p>Укладання узагальнювальних речень до таблиць/графіків про економіку воєнних часів.</p> <p>Учнівський мініпроект щодо впливу Другої світової війни на природу та господарство рідного краю.</p> <p>Укладання питань для самоперевірки знань з тематики розділу.</p>
<p>Тема VII. Індустріальне й постіндустріальне суспільство.</p>		
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами.</p> <p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p>	<p>23. Радянська Україна. Повоєнний розвиток: продовження великих будівництв.</p> <p>Реіндустріалізація у 1940-1970-ті рр. Аграрні новації та невдачі. Українські чорноземи та їх</p>	<p>Укладання асоціативної схеми до змісту теми.</p> <p>Аналіз візуальних і текстових джерел періоду, відбір оптимального для власної розповіді.</p> <p>Укладання плану усного/письмового повідомлення за темою.</p>

<p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні.</p> <p>Пояснює причини різних інтерпретацій історичної та суспільної інформації.</p> <p>Добирає логічні й достатні аргументи для підтвердження певного судження.</p> <p>Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного.</p> <p>Пояснює способи пізнання минулого та причини різних трактувань історичних подій, явищ і процесів, оцінки діяльності історичних осіб.</p> <p>Розрізняє коротко- та довготривалі явища і процеси в хронологічному, географічному, людському вимірах.</p>	<p>експлуатація. Диспропорції в українській радянській економіці.</p>	<p>Перегляд медіаматеріалів, уривків художніх і документальних фільмів, дотичних до теми.</p> <p>Укладання переліку очевидних економічних проблем.</p>
<p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p> <p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі.</p> <p>Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами.</p>	<p>24. Суспільство споживання та відносини з природою у другій половині XX ст.</p> <p>Експлуатація надр, землі та океанів.</p> <p>Техногенні катастрофи. Чорнобильська аварія та її наслідки. Розвиток екологічних рухів наприкінці XX ст. у світі та Україні. Криза індустріальної економіки та її вплив на довкілля у країнах Заходу та в Україні.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів.</p> <p>Перегляд медіаматеріалів за темою.</p> <p>Написання тексту на основі аналізу графіка, таблиці.</p> <p>Підготовка повідомлень про світові й українські екологічні ініціативи.</p> <p>Укладання словникових статей понять теми.</p> <p>Мініпроект про вплив глобального потепління на регіон/місцеву громаду та зміни у господарюванні.</p> <p>Модельовання інтерв'ю з учасником ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи.</p>

<p>Визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем.</p> <p>Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні.</p> <p>Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями.</p> <p>Узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну інформацію, шукає аналогії в явищах і процесах суспільно-історичного розвитку, діяльності людей.</p> <p>Долучається до розв'язання проблем різних спільнот, враховуючи інтереси їх представників.</p>		<p>Уявна пресконференція про аварію на ЧАЕС та її наслідки.</p> <p>Укладання питань для самоперевірки знань з тематики розділу.</p>
<p>Тема VIII. Сучасний світ і відносини з природою.</p>		
<p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі.</p> <p>Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні.</p> <p>Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей.</p>	<p>25. Інформаційне суспільство, сучасна глобалізація та їх вплив на Україну.</p> <p>Постіндустріальне суспільство та сучасні ідеї співіснування людини та природи.</p> <p>Альтернативні джерела енергії. Нові концепції житла, міст і транспорту. Боротьба людства з глобальним потеплінням. Екоактивізм в Україні та світі. Цілі сталого розвитку ООН.</p>	<p>Аналіз текстів про нові концепції існування людства і створення на їх основі медіаматеріалів, повідомлень, схем, інфографіки тощо.</p> <p>Наведення прикладів змін у взаємодії людини та природи у вказаний період.</p> <p>Обговорення успішних прикладів екоактивізму, представлення власних ідей захисту довкілля.</p> <p>Моделювання інтерв'ю з екоактивістом /екоактивісткою.</p> <p>Написання листа екозахисникам.</p> <p>Учнівський мініпроект про сучасне містобудування.</p>

<p>Використовує інформацію із суміжних галузей знань для характеристики минулих і сучасних суспільних подій, явищ, процесів. Долучається до розв'язання проблем різних спільнот, враховуючи інтереси їх представників.</p>		
<p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогодні. Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди. Узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну інформацію, шукає аналогії в явищах і процесах суспільно-історичного розвитку, діяльності людей. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей. Долучається до розв'язання проблем різних спільнот, враховуючи інтереси їх представників.</p>	<p>26. Вплив воєн на екологію та довкілля. Російська агресія проти України. Екологічна шкода, завдана російськими загарбниками Україні. Вплив сучасних способів ведення війни на довкілля. Протидія екологічним злочинам. Практики подолання екологічних катастроф по завершенні воєн.</p>	<p>Укладання карти понять теми. Формування запитань різного типу до навчального матеріалу. Модероване обговорення способів подолання екологічних катастроф і збитків по завершенні воєн. Моделювання/учнівський мініпроект відновлення заповідників та ландшафтів України, які постраждали від повномасштабної російської агресії. Робота з документами у галузі міжнародного гуманітарного права щодо екологічних наслідків збройних конфліктів та зобов'язання сторін. Укладання індивідуального/групового постера про вплив сучасної російсько-української війни на природу України, її земельні, водні та ландшафтні ресурси, біорізноманіття (інтегрований урок з курсами природничої освітньої галузі). Укладання питань для самоперевірки знань з тематики розділу.</p>
<p>Узагальнення вивченого у 7 класі. Антропогенний вплив на планету протягом століть.</p>		

<p>Визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем.</p> <p>Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні.</p> <p>Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі.</p> <p>Розрізняє коротко- та довготривалі явища і процеси в хронологічному, географічному, людському вимірах.</p> <p>Узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну інформацію, шукає аналогії в явищах і процесах суспільно-історичного розвитку, діяльності людей.</p> <p>Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного.</p> <p>Долучається до розв'язання проблем різних спільнот, враховуючи інтереси їх представників.</p> <p>Аналізує суспільно важливі процеси.</p>	<p>Вплив природи, клімату, географічних умов на розвиток цивілізацій. Вплив людини на довкілля упродовж століть.</p>	<p>Групове створення лінії часу, яка відображає вплив природи на функціонування суспільства.</p> <p>Укладання ментальної мапи способів взаємодії людини та природи упродовж століть/понять, пов'язаних з антропогенним впливом на довкілля.</p> <p>Створення медіапродуктів, які прогнозують подальший розвиток людства та його взаємин із довкіллям.</p> <p>Обговорення можливостей учнів долучатися до екологічних ініціатив.</p> <p>Груповий проект: настільна гра/мапа "Наша історична подорож крізь віки".</p>
---	--	---

8 клас

Людина, суспільство та світ матеріальних речей і винаходів у минулому та в сучасності

Очікувані результати	Зміст	Види діяльності
<p>Демонструє знання перебігу подій, явищ, процесів у часі в межах історичних епох. Наводить приклади змін та неперервності в історії суспільства, пояснює цю взаємодію. Описує історичні події, явища і процеси за картою.</p> <p>Формулює запитання щодо наслідків діяльності людини в природі.</p> <p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p> <p>Визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем.</p>	<p>Вступ.</p> <p>Повторення та актуалізація вивченого у 7 класі.</p> <p>Спеціальні історичні дисципліни. Роль сучасних технологій у вивченні минулого.</p>	<p>Фронтальне/групове обговорення: пригадування основних понять і тем, що вивчалися в 7 класі.</p> <p>Вікторина, що охоплює основні поняття курсу для 7 класу.</p> <p>Укладання асоціативного куща до ключового словосполучення «Людина та природа».</p> <p>Розмова про очікування учнів від вивчення курсу історії у 8 класі.</p>
<p>Тема I. Предметний світ первісних суспільств.</p>		
<p>Порівнює різні системи літочислення. Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами.</p> <p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тягlosti історичних процесів у певний період (історичну епоху).</p> <p>Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками.</p> <p>Порівнює інформацію з різних карт, визначає</p>	<p>1. Що сучасна археологія знає про племена мисливців і збирачів у кам'яну добу. Як людина уявляла світ у первісну епоху. Зародження вірувань, релігії та мистецтва.</p>	<p>Укладання лінії часу дописемної історії людства на основі навчального тексту.</p> <p>Укладання письмового тексту, спираючись на лінію часу та візуальні джерела — матеріальні знахідки доби неоліту.</p> <p>Створення інфографіки, що відображає зміни уявлень археологів про світ первісних суспільств.</p> <p>Опис матеріальних джерел давніх суспільств на території України (за планом).</p>

<p>її повноту та достовірність. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Пов'язує історичні факти та артефакти з географічним простором. Визначає інформаційну повноту джерела, виокремлює основні положення його змісту.</p>		<p>Позначення на карті місць поселень давніх племен на території України та Європи. Укладання схеми/інфографіки про релігії та вірування давніх людей. Добір і аналіз візуальних джерел, що містять інформацію про матеріальну культуру періоду. Виявлення ознак науковості та достовірності джерела.</p>
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Порівнює темпи й напрями історичних змін у хронологічному і територіально-просторовому вимірах. Перетворює інформацію з історичних та географічних карт, іншого умовно-графічного матеріалу в текстову форму і навпаки. Пов'язує історичні факти та артефакти з географічним простором. Передбачає зміни в різних галузях суспільного життя, прогнозує пов'язані з ними ризики й переваги. Характеризує чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій, визначає тенденції економічного розвитку. Встановлює вид, час і місце появи, призначення й авторство історичного джерела.</p>	<p>2. Що говорять матеріальні знахідки про заняття, суспільні відносини та уявлення про довколишній світ перших землеробів і скотарів. Кам'яна доба у світі та в Україні. Неоліт й енеоліт на теренах Євразії. Археологічні свідчення про давні суспільства на території України.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з історичними джерелами, укладання коментарів. Формулювання запитань різної складності до тексту. Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для пошуку інформації. Порівняльний аналіз артефактів кам'яної доби з різних регіонів Євразії. Групове створення інфографіки щодо змін у предметному світі людини часів неоліту та енеоліту. Аналіз знахідок археологів за наданим алгоритмом. Підготовка питань до уявного інтерв'ю з дослідником епохи. Укладання питань для самоперевірки знань з тематики розділу.</p>
<p>Тема II. Матеріальна та духовна культура перших цивілізацій.</p>		
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Розпізнає ознаки, визначає критерії та</p>	<p>3. Матеріальна культура перших цивілізацій. Технологічна революція III-I тис. до н.е. Матеріальні свідчення зародження міст.</p>	<p>Створення ланцюжка ключових слів до навчального тексту. Підготовка розповіді про матеріальну</p>

<p>характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Визначає та характеризує причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Пояснює вплив різних чинників на формування громадського простору; встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі. Визначає сутність, важливість джерела інформації, його пізнавальні можливості.</p>	<p>Трипільські протоміста. Що сьогоднішнє людство знає про матеріальну культуру та мистецтво давніх Єгипту, Месопотамії, Східного Середземномор'я, Індії, Китаю. Поява науки й релігійних вчень. Знаряддя праці та предмети побуту. Господарство й торгівля за доби бронзи. Археологічні свідчення про давні збройні конфлікти.</p>	<p>культуру однієї з перших цивілізацій. Визначення поняття «цивілізація» за наведеними ознаками. Підготовка розповіді/медіаматеріалів про зародження й життя одного з перших міст. Пошук інформації про трипільські міста й перевірка надійності та достовірності джерел. Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для пошуку інформації про культурні й наукові зв'язки між першими цивілізаціями. Ігрова конференція представників перших цивілізацій з представлення технологічних інновацій. Укладання за допомогою карти схеми торговельних відносин доби. Перегляд медіаматеріалів про мистецтво однієї з давніх цивілізацій. Ознайомлення з оцифрованими експозиціями музеїв, які зберігають артефакти доби.</p>
<p>Синхронізує події, явища і процеси. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів.</p>	<p>4. Матеріальна й духовна культура європейців бронзової та ранньої залізної доби. Палацова культура давніх цивілізацій (Мікени та Крит). Степові народи на території України за ранньої залізної доби. Матеріальна культура та військове мистецтво. Кургани.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів, формулювання запитань до них. Укладання плану до тексту. Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для укладання розповіді про палацові культури. Укладання інфографіки про взаємодію степових народів на території України між собою та з країнами Східного Середземномор'я. Підготовка доповіді про образ воїна в мистецтві доби на основі матеріальних</p>

<p>Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного.</p> <p>Порівнює зміст історичних джерел за самостійно визначеними критеріями.</p> <p>Розрізняє коротко- та довготривалі явища і процеси в хронологічному, географічному, людському вимірах.</p> <p>Знаходить та використовує інформацію про історичний факт, артефакт, історичну особу для пояснення багатовимірності історичних процесів.</p> <p>Виявляє витоки різних тлумачень минулого, наводить приклади контроверсійних питань.</p>		<p>джерел.</p> <p>Позначення на карті схеми міграцій киммерійців.</p> <p>Укладання переліку ключових слів для опису курганів на території України.</p>
<p>Синхронізує події, явища і процеси.</p> <p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p> <p>Визначає і розмежує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками.</p> <p>Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами.</p> <p>Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Пояснює вплив різних чинників на формування громадського простору; дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного.</p> <p>Добирає логічні та достатні аргументи для підтвердження певного судження.</p>	<p>5. Цивілізації моря/степу. Судноплавство. Економіка та повсякденне життя у Давній Греції: житло, жінки та діти, рабство, спорт. Шедеври давньогрецького мистецтва. Видатні винахідники й мислителі епохи. Військове мистецтво.</p> <p>Східні впливи у матеріальній культурі Давньої Греції.</p>	<p>Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для укладання розповіді про відмінності цивілізацій моря та степу.</p> <p>Добір візуальних джерел для розповіді про певний аспект повсякденного життя доби античності.</p> <p>Моделювання інтерв'ю з дослідником/дослідницею періоду.</p> <p>Ознайомлення з артефактами доби античності у віртуальних колекціях українських і світових музеїв.</p> <p>Віртуальна екскурсія до стародавніх Афін.</p> <p>Відтворення фрагмента давньогрецької трагедії.</p> <p>Підготовка доповіді/презентації про одного з видатних давньогрецьких митців чи мислителів.</p> <p>Укладання інфографіки чи медіатексту про східні впливи в давньогрецькій культурі.</p>

<p>Синхронізує події, явища і процеси. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного. Добирає логічні й достатні аргументи для підтвердження певного судження. Пояснює, що означає бути відповідальним громадянином України.</p>	<p>6. Античні міста Північного Причорномор'я, їхні торговельні відносини з кочовиками степу. Артефакти стародавньої доби в музеях України та світу.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів. Укладання плану тексту/розповіді. Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для пошуку/аналізу інформації. Укладання розповіді про одне з міст на основі артефактів. Аналіз оповідей давніх греків про скіфів. Аналіз і коментування давньогрецьких міфів, у яких згадується Крим.</p>
<p>Синхронізує події, явища і процеси. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Пояснює вплив різних чинників на формування громадського простору; дискутує стосовно важливих для суспільства</p>	<p>7. Предметний світ, культурна та духовна спадщина Давнього Риму. Архітектура й будівництво. Шедеври мистецтва Давнього Риму. Видатні винахідники й мислителі епохи. Військове мистецтво. Комунікації. Кухня і повсякденне життя. Римська спадщина на українських землях.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів. Укладання плану тексту/розповіді. Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для пошуку/аналізу інформації. Укладання розповіді про один з аспектів матеріального життя Давнього Риму. Створення постера/медіапродукту про життя в Давньому Римі. Дослідження історії речей (за наданими матеріалами), підготовка медіаматеріалів за результатами дослідження. Віртуальна екскурсія до Давнього Риму. Перегляд медіаматеріалів про мистецтво</p>

питань минулого та сучасного.		<p>епохи. Віртуальна екскурсія до музею, що містить артефакти епохи. Укладання опису мистецького артефакту за планом. Укладання питань для самоперевірки знань з тематики розділу.</p>
Тема III. Середні віки та їх матеріальна спадщина.		
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причинно-наслідкових і системно-структурних залежностей.</p>	<p>8. Християнська Європа. Шедеври середньовічного ремесла. Монастирі та їх вплив на розвиток господарства, нових технологій, архітектуру, книжкову справу й суспільні ідеї. Середньовічне повсякдення: житло, харчування, одяг. Замки. Предметний і духовний світ лицарського суспільства. Романська архітектура та готика. Мусульманський світ. Вплив арабського світу на середньовічну європейську цивілізацію. Конфуціанський Китай та його досягнення.</p>	<p>Аналіз тексту, укладання коментарів. Аналіз історичних джерел періоду. Аналіз і коментування тексту та візуальних матеріалів про середньовічне повсякдення. Укладання схеми взаємних впливів різних культур на основі навчального тексту та візуальних джерел. Створення постера/медіапродукту про життя середньовічного монастиря. Дослідження історії речей (за наданими матеріалами), підготовка медіаматеріалів за результатами дослідження. Гра-реконструкція життя в середньовічному замку. Підготовка усного/письмового повідомлення про вплив арабської культури на європейське середньовіччя. Опис уявної екскурсії музеями з артефактами середньовічної історії. Підготовка питань для уявного інтерв'ю з мандрівниками середньовічним Китаєм/Сходом.</p>
Пов'язує події, явища, процеси з певними	9. Матеріальний світ Русі-України.	Аналіз тексту, укладання коментарів.

<p>історичними періодами. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем. Пояснює вплив різних чинників на формування громадського простору. Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями. Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі. Цінує соціальне та культурне розмаїття, пояснює його переваги й виклики в сучасному суспільстві.</p>	<p>Господарство й знаряддя праці, селяни та їх праця. Побут княжого палацу. Військова справа, зброя, обладунки, мореплавання. Міста та їх мешканці. Ремесла й торгівля, гроші. Хрещення Русі. Вплив християнства та візантійської традиції на матеріальну і духовну культуру Русі-України. Архітектура та прикладне мистецтво у Київській та Волинсько-Галицький періоди.</p>	<p>Аналіз історичних джерел періоду. Аналіз і коментування тексту та візуальних матеріалів про середньовічне повсякдення. Укладання переліку ключових слів, що стосуються матеріального світу Русі, на основі знань з попередніх років навчання. Укладання порівняльної характеристики побуту класичних середньовічних замків і княжих палаців Русі. Мінідослідження монет/опису знайдених археологами скарбів (їхніх зображень), знайдених на території Києва та Давньої Русі. Віртуальна екскурсія Софійським собором у Стамбулі та Києві, укладання переліку спільних рис в архітектурі.</p>
<p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тягlosti історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає і розмежовує історичні періоди (епокси) за характерними ознаками. Визначає та характеризує причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів.</p>	<p>10. Експансія степових народів у IX-XV ст. Матеріальна культура тюркського світу. Військова справа та господарство. Половці та їх матеріальні сліди в історії українських земель. Монголи. Кримське ханство та його матеріальна культура.</p>	<p>Укладання коментарів до навчального тексту. Наведення прикладів матеріальних свідчень присутності тюркських народів на території українських земель. Аналіз історичних джерел періоду. Аналіз і коментування тексту та візуальних матеріалів про Кримське ханство, світ степових народів. Дослідження історії предмета (предмети побуту, намети, зброя та обладунки). Створення власної ілюстрації до теми. Моделювання інтерв'ю з дослідником/дослідницею періоду. Укладання питань для самоперевірки знань з</p>

Характеризує колонізаційні та міграційні процеси.		тематики розділу.
Тема IV. Ранній Новий час: матеріальна культура та світ ідей.		
<p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху).</p> <p>Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні.</p> <p>Пояснює вплив різних чинників на формування громадського простору.</p> <p>Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі.</p> <p>Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність.</p> <p>Знаходить та використовує інформацію про історичний факт, артефакт, історичну особу для пояснення багатовимірності історичних процесів.</p>	<p>11. Мистецтво доби Ренесансу. Вплив античної спадщини на предметний і духовний світ ранньомодерної людини. «Людина Відродження». Видатні діячі та мислителі епохи.</p>	<p>Аналіз і коментування тексту та візуальних матеріалів про зародження сучасної науки.</p> <p>Підготовка презентації про шедеври мистецтва доби Ренесансу.</p> <p>Укладання питань для інтерв'ю з видатною або пересічною особою доби Ренесансу.</p> <p>Перегляд медіаматеріалів про мистецтво епохи та підготовка усного/письмового повідомлення для однокласників.</p> <p>Укладання опису мистецького артефакту за планом.</p> <p>Віртуальна екскурсія оцифрованими музейними експозиціями.</p>
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами.</p> <p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг</p>	<p>12. Економічні інновації в Європі у XV-XVII ст. Суперництво Генуї, Венеції, ганзейських міст. Початок капіталізму. Зародження сучасної науки. Технологічна революція.</p>	<p>Укладання асоціативних схем до понять теми.</p> <p>Укладання маршрутів торговельних зв'язків періоду.</p> <p>Аналіз історичних джерел періоду.</p>

<p>історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає та характеризує причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні. Характеризує колонізаційні та міграційні процеси. Пояснює способи пізнання минулого та причини різних трактувань історичних подій, явищ і процесів, оцінки діяльності історичних осіб. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причинно-наслідкових і системно-структурних залежностей.</p>	<p>Матеріально-технічні умови Великих географічних відкриттів європейців.</p>	<p>Наведення прикладів економічного суперництва. З'ясування причин і наслідків суперництва ганзейських міст. Підготовка повідомлення/медіаматеріалу про один із винаходів періоду. Віртуальна екскурсія до музеїв судноплавства. Укладання лінії часу Великих географічних відкриттів. Робота з картою: укладання логічного ланцюжка історичних фактів, які передували Великим географічним відкриттям європейців.</p>
<p>Порівнює різні системи літочислення. Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем. Встановлює взаємозв'язок між діяльністю</p>	<p>13. Народи американських континентів до географічних відкриттів європейців. Особливості матеріальної культури інків, мая, ацтеків. Наукові досягнення, мистецтво та релігія. Дороги. Побут. Торгівля.</p>	<p>Аналіз тексту, укладання коментарів. Аналіз історичних джерел періоду. Аналіз і коментування тексту та візуальних матеріалів про культури доколумбової Америки. Віртуальна екскурсія до музею культур доколумбової епохи. Укладання паралельної хронологічної таблиці розвитку культур інків, мая, ацтеків і європейської цивілізації.</p>

<p>людей та станом природного середовища в минулому і сьогодні.</p> <p>Пояснює вплив різних чинників на формування громадського простору.</p> <p>Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі.</p> <p>Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність.</p> <p>Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причинно-наслідкових і системно-структурних залежностей.</p> <p>Пізнає себе, свої якості та здібності, розвиває і конструктивно їх реалізує.</p>		<p>Перегляд медіаматеріалів за темою.</p> <p>Підготовка повідомлень про особливості архітектури, побуту, торгівлі тощо.</p>
<p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p> <p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Визначає та характеризує причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі.</p> <p>Визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем.</p> <p>Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогодні.</p> <p>Характеризує колонізаційні та міграційні процеси.</p> <p>Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі.</p>	<p>14. Зародження європейських імперій.</p> <p>«Революція цін» та зміни торговельного балансу в Західній Європі. Рабство й піратство.</p> <p>Імперії та творення матеріальної спадщини Європи. Зміни в повсякденному житті: їжа, одяг, житло.</p>	<p>Аналіз тексту, укладання до нього плану та запитань.</p> <p>Укладання інфографіки про новації в повсякденному житті.</p> <p>Практична робота з аналізу цін та їхньої зміни під час «революції цін», співвіднесення даних із сучасністю.</p> <p>Робота з візуальними джерелами для аналізу змін у моді.</p> <p>Порівняльний аналіз рецептів традиційної кухні сучасності та періоду, який вивчається.</p> <p>Аналіз впливу Великих географічних відкриттів на предметний світ, меню та повсякденне життя народів Європи та інших частин світу.</p> <p>Модерована дискусія про причини й наслідки, історичне місце рабства у становленні європейських держав.</p>

<p>Узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну інформацію, шукає аналогії в явищах і процесах суспільно-історичного розвитку, діяльності людей.</p> <p>Знаходить та використовує інформацію про історичний факт, артефакт, історичну особу для пояснення багатовимірності історичних процесів.</p> <p>Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причинно-наслідкових і системно-структурних залежностей.</p> <p>Аналізує свою належність до різних спільнот.</p> <p>Цінує соціальне та культурне розмаїття, пояснює його переваги та виклики в сучасному суспільстві.</p>		<p>Сучасне рабство та його витоки: укладання розповіді з застосуванням історичних джерел і сучасних медіаматеріалів.</p> <p>Аналіз онлайнколекцій європейських музеїв та їхнього зв'язку з колонізаційними процесами.</p>
<p>Синхронізує події, явища і процеси.</p> <p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p> <p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху).</p> <p>Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні.</p> <p>Характеризує колонізаційні та міграційні процеси.</p> <p>Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі.</p> <p>Визначає властивості суспільно-історичної</p>	<p>15. Українські землі в період польсько-литовських уній XIV-XVI ст. та українські землі. Міста й села. Життя українців поза межами традиційних сіл і міст: уходники, фільварки.</p> <p>Кухня, одяг і побут шляхти й магнатів Речі Посполитої.</p> <p>Полікультурність українського суспільства та формування української ідентичності.</p> <p>Досягнення матеріальної та духовної культури епохи. Поява козацтва та новий стиль життя.</p>	<p>Аналіз тексту, укладання конспекту.</p> <p>Укладання переліку ключових слів для опису та характеристики економіки періоду.</p> <p>Укладання порівняльної таблиці про спосіб життя українських міст.</p> <p>Симуляція/рольова гра: засідання магістрату/вироблення цехових правил.</p> <p>Порівняння способу життя шляхти та іншої європейської знаті.</p> <p>Аналіз першоджерел щодо походження козацтва.</p> <p>Порівняння різних версій походження козаків.</p> <p>Спростування міфів.</p> <p>Аналіз образів козацтва в художніх творах різних періодів.</p> <p>Написання уявного листа козака додому з описом нового життя.</p>

<p>спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність.</p> <p>Добирає логічні й достатні аргументи для підтвердження певного судження.</p> <p>Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного.</p> <p>Пояснює способи пізнання минулого та причини різних трактувань історичних подій, явищ і процесів, оцінки діяльності історичних осіб.</p>		
<p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху).</p> <p>Визначає і розмежує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками.</p> <p>Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем.</p> <p>Пояснює вплив різних чинників на формування громадського простору.</p> <p>Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди.</p> <p>Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі.</p> <p>Знаходить та використовує інформацію про історичний факт, артефакт, історичну особу для пояснення багатовимірності історичних процесів.</p>	<p>16. Матеріальна та духовна культура XVII-XVIII ст. на українських землях. Козацьке військо мистецтво та зброя. Цінності козацької епохи. Козацтво як чинник самоідентифікації українців. Українське (козацьке) бароко: архітектура та образотворче мистецтво.</p>	<p>Аналіз тексту, укладання коментарів.</p> <p>Аналіз історичних джерел періоду.</p> <p>Аналіз і коментування тексту та візуальних матеріалів про козацьку зброю.</p> <p>Створення хронологічної довідки про еволюцію зброї.</p> <p>Підготовка повідомлення про еволюцію козацької холодної зброї.</p> <p>Підготовка розповіді за візуальними джерелами: вплив османської моди на вбрання козацької старшини.</p> <p>Створення розповіді про уявного власника/автора речового джерела.</p> <p>Добір висловлювань про особливості козацького стилю життя.</p> <p>Аналіз сарматського портрета за схемою.</p> <p>Перегляд медіаматеріалів про архітектуру козацького бароко.</p>

<p>Пояснює способи пізнання минулого та причини різних трактувань історичних подій, явищ і процесів, оцінки діяльності історичних осіб.</p>		
<p>Виявляє і пояснює ознаки культурно-історичних епох. Розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовплив на основі отриманих знань. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Визначає критерії змін у житті суспільства (з допомогою вчителя). Порівнює темпи та напрями історичних змін у хронологічному і територіально-просторовому вимірах. Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Визначає належність культурно-історичних пам'яток, господарських об'єктів до географічних, етнографічних та історичних регіонів, країн, цивілізацій. Характеризує колонізаційні та міграційні процеси. Визначає інформаційну повноту джерела, виокремлює основні положення його змісту.</p>	<p>17. Комерційна експансія та колонізація у XVII-XVIII ст. Становлення імперій Нового часу. Накопичення багатств у європейських колекціях. Зміни в побуті буржуазії та старого дворянства. Суспільні та світоглядні зміни доби Просвітництва. Поява сучасної науки. Матеріальна культура доби бароко.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з різнотиповими джерелами, укладання коментарів. Формулювання запитань до тексту. Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для пошуку інформації. Укладання кластера понять «економічна експансія». Укладання лінії часу, карти-схеми колонізаційних процесів Нового часу. Укладання ментальної мапи світоглядних змін періоду Просвітництва. Створення усного/письмового повідомлення про зміни у предметному світі/побуті різних соціальних верств XVII-XVIII ст. Віртуальне знайомство/інтерв'ю з представниками природничих наук XVII-XVIII ст. (на вибір). Віртуальна екскурсія оцифрованими експозиціями музеїв світу, аналіз «колоніальних» артефактів у європейських музеях. Створення медіаматеріалів про матеріальні свідчення доби бароко. Укладання питань для самоперевірки знань з тематики розділу.</p>
<p>Тема V. Зародження та утвердження модерну. Епоха індустріальної революції.</p>		

<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами.</p> <p>Синхронізує події, явища і процеси.</p> <p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Визначає та характеризує причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі.</p> <p>Визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем.</p> <p>Характеризує колонізаційні та міграційні процеси.</p> <p>Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причинно-наслідкових і системно-структурних залежностей.</p>	<p>18. Наполеонівська епоха: соціальні, економічні та культурні зміни.</p> <p>Промисловий переворот та доба економічного зростання. Технологічні та економічні інновації. Зміни у побуті різних суспільних верств. Міграції в Європі та Російській імперії.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів, формулювання запитань до них.</p> <p>Підготовка медіаматеріалів про вплив наполеонівської епохи на повсякденне життя, побут та моду.</p> <p>Мінідослідження щодо наслідків винайдення й масового застосування парового двигуна.</p> <p>Підготовка розповіді про життя дітей за історичними свідченнями доби.</p> <p>Уявна конференція з доповідями про зміни, які принесло в життя Європи прокладання залізничних шляхів.</p> <p>Підготовка матеріалів уявної газети того часу на основі історичних джерел.</p>
<p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p> <p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху).</p> <p>Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні.</p> <p>Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями.</p> <p>Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі.</p> <p>Пояснює поняття «гідність» та ідентифікує в минулому та сучасності випадки захисту та</p>	<p>19. Початок промислової революції в Україні та її вплив на суспільство. Криза традиційного господарства в різних регіонах України. Кріпацтво та життя українського села в XIX ст. Цукрове виробництво як рушій технологічного поступу. Стрімкий розвиток міст. Розвиток транспорту.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів, формулювання запитань до них.</p> <p>Аналіз причин затримки промислового перевороту на теренах України.</p> <p>Аналіз впливу появи парового двигуна на життя українського села.</p> <p>Створення усного/письмового повідомлення про одного з перших українських підприємців.</p> <p>Написання уявного звернення до органів місцевого самоврядування про найменування вулиці на честь видатного українського підприємця періоду (на вибір) з обґрунтуванням.</p> <p>Порівняння практик рабовласництва в Сполучених Штатах і кріпосництва в Російській імперії.</p>

<p>порушення гідності людини. Пояснює, що означає бути відповідальним громадянином України.</p>		<p>Аналіз візуальних джерел і медіаматеріалів про зміни в моді та інтер'єрах, нові матеріали. Моделювання інтерв'ю з дослідником/дослідницею періоду.</p>
<p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди. Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі. Узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну інформацію, шукає аналогії в явищах і процесах суспільно-історичного розвитку, діяльності людей. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причинно-наслідкових і системно-структурних залежностей. Наводить приклади різних тлумачень минулого суб'єктами історичного процесу. Цінує соціальне та культурне розмаїття, пояснює його переваги та виклики в сучасному суспільстві. Аналізує суспільно важливі процеси.</p>	<p>20. Утвердження індустріального суспільства в Україні. Механізація товарного землеробства. Кооперативний рух. Інновації в гірничій промисловості, машинобудуванні. Урбанізація. Перша хвиля української еміграції. Зміни у матеріальній культурі на українських землях. Зміни у сільській та міській забудові. Університети в Україні. Культурно-мистецькі течії XIX ст. та їх втілення в Україні.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів, формулювання запитань до них. Укладання схеми індустріалізації південного сходу України. Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для пошуку інформації. Аналіз рекламних повідомлень періоду та підготовка повідомлення про технологічні зміни в господарстві України. Перегляд медіаматеріалів про розвиток важкої промисловості в Україні. Уявна подорож у світ, в якому винаходи цього періоду не відбулися. Презентація уявлень людей кінця XIX - початку XX ст. про світ речей у майбутньому. Підготовка повідомлення / медіаматеріалу про становлення осередків української діаспори.</p>
<p>Встановлює взаємозв'язки між подіями,</p>	<p>21. Утвердження індустріального суспільства в</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання</p>

<p>явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади. Співвідносить подію, явище, процес та історичний період. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Знаходить та використовує інформацію про історичний факт, артефакт, історичну особу для пояснення багатовимірності історичних процесів. Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного. Виявляє витоки різних тлумачень минулого, наводить приклади контроверсійних питань. Пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття і багатовимірності минулого та його впливу на сучасність. Висуває гіпотези на основі знань і розуміння стосовно впливу історичних подій на майбутнє.</p>	<p>Європі. Становище та спосіб життя різних соціальних груп. Зміни у предметному світі городян. Зародження протестних рухів. Науково-технічна революція кінця XIX - поч. XX ст. Футуристичні ідеї. Культурний феномен «прекрасної епохи».</p>	<p>коментарів, формулювання запитань до них. Укладання хронології технологічних інновацій та винаходів періоду. Аналіз змін, які спричинила індустріальна революція у суспільному та приватному житті. Написання словникової статті/укладання кластера понять «прекрасна епоха». Підготовка запису уявного щоденника представника/представниці епохи про повсякденне життя й предметний світ др. пол. XIX - поч. XX ст. Моделювання інтерв'ю з дослідником /дослідницею епохи. Підготовка матеріалів уявної газети того часу на основі історичних джерел. Групове створення інфографіки щодо суті футуристичних ідей та їх втілення у сучасності. Укладання питань для самоперевірки знань з тематики розділу.</p>
<p>Тема VI. Війни першої половини XX століття і технологічний прогрес.</p>		
<p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає та характеризує причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Встановлює взаємозв'язок між діяльністю</p>	<p>22. Тотальність і технічність Першої світової війни. Вплив Першої світової війни на українське суспільство. Нові види зброї та зміни у веденні війни. Предметний світ й економічний досвід українців у часи війни та Української революції. Становище жінки. Образ Першої світової війни в європейській та українській культурі.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів, формулювання запитань до них. Укладання переліку ключових слів для опису технологічного аспекту Першої світової війни. Перегляд медіаматеріалів за темою. Аналіз технологічних і економічних змін, спричинених війною, та наслідків цих інновацій. Укладання порівняльної таблиці про становище жінки до та після Першої світової</p>

<p>людей та станом природного середовища в минулому і сьогодні.</p> <p>Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями.</p> <p>Пояснює причини різних інтерпретацій історичної та суспільної інформації.</p> <p>Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі.</p> <p>Знаходить та використовує інформацію про історичний факт, артефакт, історичну особу для пояснення багатовимірності історичних процесів.</p> <p>Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причинно-наслідкових і системно-структурних залежностей.</p> <p>Пояснює поняття «гідність» та ідентифікує в минулому та сучасності випадки захисту та порушення гідності людини.</p> <p>Дотримується законів, суспільних норм і правил, які не суперечать правам людини та принципу поваги до людської гідності.</p>		<p>війни.</p> <p>Модерована дискусія «Чи пов'язані війна та культура».</p> <p>Обговорення наслідків Першої світової війни для економічного становища та життєвого досвіду українців.</p> <p>Ознайомлення з творчістю «втраченого покоління» та виявлення впливу на неї Першої світової війни.</p>
<p>Синхронізує події, явища і процеси.</p> <p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p> <p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогодні.</p> <p>Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного.</p>	<p>23. Економічний бум 1920-х. Суспільство процвітання в США. Європейська відбудова. Повоєнний технологічний прорив.</p> <p>Предметний світ українського суспільства часів НЕПу. Спосіб життя різних соціальних груп у радянському суспільстві.</p> <p>Поява нових мистецьких напрямків.</p> <p>Українське культурне відродження.</p> <p>Український авангардизм.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів, формулювання запитань до них.</p> <p>Укладання асоціативних схем до теми періоду.</p> <p>Перегляд медіаматеріалів про повсякденне життя 20-х років.</p> <p>Аналіз української реклами періоду НЕПу.</p> <p>Аналіз економічного впливу нової економічної політики на життя українців.</p> <p>Перегляд медіаматеріалів про українське культурне відродження.</p> <p>Підготовка повідомлення/медіаматеріалу про</p>

<p>Пояснює, що означає бути відповідальним громадянином України. Аналізує суспільно важливі процеси.</p>		<p>одного з видатних митців українського авангардизму.</p>
<p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні. Визначає достовірність і повноту джерела відповідно до усталених (самостійно заданих) критеріїв. Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди. Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі. Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного. Демонструє розуміння гідності людини та способи її обстоювання у спільноті закладу освіти. Створює безпечне середовище, вільне від утисків, насилля (булінгу), виявів нерівності або несправедливості.</p>	<p>24. Насильницька сталінська модернізація. Предметний світ перших п'ятирічок. Вплив реформування на господарство, соціальну структуру та повсякденне життя на українських землях. Нове закріпачення. Голодомор, його суспільно-історичні наслідки та місця пам'яті. Матеріальні свідчення сталінських репресій. ГУТАБ (ГУЛАГ).</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів, формулювання запитань до них. Укладання переліку економічних змін у сталінській економіці та їх впливу на життя українців. Укладання карти місць пам'яті жертв Голодомору. Екскурсія (віртуальна) до місць пам'яті та вшанування жертв Голодомору та сталінських репресій. Підготовка усного/письмового повідомлення на основі матеріалів про повсякденне життя ГУТАБу. Створення власної ілюстрації /медіаматеріалу до теми.</p>

<p>Пояснює необхідність формування засад чесної взаємодії між людьми в сім'ї та середовищі закладу освіти.</p>		
<p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди. Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі. Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей. Долучається до розв'язання проблем різних спільнот, враховуючи інтереси їх представників.</p>	<p>25. Друга світова війна. Засоби ведення війни. Медичні інновації. Масові руйнації. Концтабори. Голокост. Українці на фронтах Другої світової війни. Культура пам'яті та вшанування героїв і жертв війни. Зловживання пам'яттю про Другу світову війну з боку росії.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів, формулювання запитань до них. Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для пошуку інформації. Дослідження матеріальних джерел за планом на прикладі запропонованих вчителем артефактів. Створення розповіді про уявного власника /автора речового джерела. Дослідження проривів у медицині. Ознайомлення з місцями пам'яті Другої світової війни. Підготовка інформаційних матеріалів про українців у Другій світовій війні. Групове створення постера/медіаматеріалів про символічні артефакти Другої світової війни. Укладання питань для самоперевірки знань з тематики розділу.</p>
<p>Тема VII. Радянське суспільство в Україні у другій половині XX століття.</p>		
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг</p>	<p>26. Предметний світ українського та європейського суспільства у післявоєнні роки. Голод 1946-1947 рр. Масові примусові переселення. Відбудова промисловості. Відбудова міст. Початок «холодної війни» та її вплив на</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів, формулювання запитань до них. Аналіз/укладання карти примусових переселень. Аналіз свідчень очевидців подій. Укладання хронологічної таблиці з подіями та</p>

<p>історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні. Характеризує колонізаційні та міграційні процеси. Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди. Пояснює, що означає бути відповідальним громадянином України. Створює безпечне середовище, вільне від утисків, насилля (булінгу), виявів нерівності або несправедливості.</p>	<p>повсякденне життя у радянському та західних суспільствах.</p>	<p>явищами теми. Наведення прикладів винищувальної політики радянської влади щодо населення українських земель. Гра-модельювання: як працює карткова система. Укладання карти понять, пов'язаних із відбудовою промисловості. Укладання опису повсякденного життя на основі артефактів періоду. Підготовка медіаматеріалів про повоєнну відбудову українських і європейських міст.</p>
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Синхронізує події, явища і процеси. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Визначає локальний, регіональний,</p>	<p>27. Суспільна революція 1960-х. Покоління 60-х та їх предметний світ. Поява нових матеріалів і способів виробництва. Транспорт. «Хрущовки» й масове житло в Україні та світі. Побут радянської номенклатури та рядових городян і селян. Початок космічної ери.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів, формулювання запитань до джерел. Аналіз причин і наслідків суспільної революції. Перегляд медіаматеріалів, уривків художніх фільмів і аналіз зображеного побуту. Підготовка інформаційних матеріалів про початок космічної ери, перші подорожі в</p>

<p>національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Пояснює вплив різних чинників на формування громадського простору. Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями. Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі. Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного.</p>		<p>космос. Створення поштової листівки/марки/реклами предметного світу епохи. Дослідження появи нових матеріалів та їхнього впливу на дизайн, виробництво та організацію життя. Підготовка повідомлення про життя видатних українських діячів періоду.</p>
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями. Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей. Створює безпечне середовище, вільне від утисків, насилля (булінгу), виявів нерівності</p>	<p>28. Україна й матеріальна спадщина 1970-80-х рр. Електричні та електронні прилади. Автоматизація та роботизація виробництва. Транспорт і зв'язок. Зміни у повсякденному житті. Дефіцит. Західна модель суспільства добробуту.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів, формулювання запитань до них. Порівняння рішень керівництва країни з періодом впровадження карткової системи. Підготовка повідомлень про розвиток побутової техніки в СРСР та капіталістичних країнах, аналіз причин розриву. Симуляція/рольова гра про призначення різноманітних приладів 70-80х рр. Порівняння уявлень про добробут «на заході» та в радянській Україні. Перегляд медіаматеріалів про дефіцит товарів, обговорення його причин і можливих способів подолання. Створення власної ілюстрації до теми. Дискусія про переваги та недоліки різних економічних систем. Укладання питань для самоперевірки знань з тематики розділу.</p>

<p>або несправедливості. Аналізує суспільно важливі процеси.</p>		
<p>Тема VIII. Суспільство в період четвертої індустріальної революції.</p>		
<p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тягlosti історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Пояснює вплив різних чинників на формування громадського простору. Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями. Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі. Узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну інформацію, шукає аналогії в явищах і процесах суспільно-історичного розвитку, діяльності людей. Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного. Цінує соціальне та культурне розмаїття, пояснює його переваги й виклики в сучасному суспільстві. Долучається до розв'язання проблем різних</p>	<p>29. Українське суспільство в роки незалежності. Економічні кризи та їх прояви у промисловості, сільському господарстві та повсякденному житті. Українські міста й села. Зміни в публічному просторі під впливом суспільних процесів в Україні та світі. Місця сучасної пам'яті в Україні.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів, формулювання запитань до них. Укладання лінії часу з зазначенням економічних криз та змін, які вони принесли. Гра-симуляція інфляції. Робота з візуальними джерелами для аналізу змін у публічному просторі. Створення поштової листівки/марки/реклами предметного світу епохи. Відвідування сучасних місць пам'яті в Україні. Написання есе «Чому місця пам'яті важливі».</p>

<p>спільнот, враховуючи інтереси їх представників.</p>		
<p>Синхронізує події, явища і процеси. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тягlosti історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі. Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей. Пізнає себе, свої якості та здібності, розвиває і конструктивно їх реалізує.</p>	<p>30. Четверта індустріальна революція та її особливості. Сучасна європейська інтеграція. Зміни у способі виробництва. Точне рільництво. Інтернет речей та інтернет послуг. Індустрія дозвілля. Культура епохи постмодерну.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів, формулювання запитань до них. Звернення до власного життєвого досвіду: укладання переліку технологічних змін, що відбулися за життя учнів. Модерована дискусія про майбутнє розвитку віртуальних помічників, штучного інтелекту, роботів. Порівняння популярних сучасних та історичних способів проводити дозвілля. Групове створення постера-прогнозу про розвиток технологій.</p>
<p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних</p>	<p>31. Україна від захоплення Криму до повномасштабної війни росії проти України. Розвиток сучасного озброєння та зміна способів ведення війни. Руйнація господарства та матеріального світу українців. Війна як трагедія і злочин проти людяності. Волонтерство та підтримка ЗСУ. Розвиток культури в часи війни. Український проєкт у XXI столітті.</p>	<p>Аналіз тексту, робота з джерелами, укладання коментарів, формулювання запитань до них. Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для пошуку інформації. Наведення прикладів змін матеріального світу українців у часи російсько-української війни. Підготовка повідомлень про осучаснення української армії та нові системи захисту (за матеріалами українських та закордонних ЗМІ).</p>

<p>залежностей.</p> <p>Пізнає себе, свої якості та здібності, розвиває і конструктивно їх реалізує.</p> <p>Пояснює, що означає бути відповідальним громадянином України.</p> <p>Дотримується законів, суспільних норм і правил, які не суперечать правам людини й принципу поваги до людської гідності.</p> <p>Створює безпечне середовище, вільне від утисків, насилля (булінгу), виявів нерівності або несправедливості.</p> <p>Застосовує принципи та механізми демократії в житті закладу освіти.</p> <p>Пояснює необхідність формування засад чесної взаємодії між людьми в сім'ї та середовищі закладу освіти.</p> <p>Долучається до розв'язання проблем різних спільнот, враховуючи інтереси їх представників.</p>		<p>Підготовка медіаматеріалів про сучасні культурні наративи та мистецькі напрями.</p> <p>Підготовка експозиції/фотовиставки про предметний світ українців часів української визвольної війни.</p> <p>Розробка уявного групового локального проекту з відновлення зруйнованого.</p> <p>Модерована дискусія про способи відбудови України.</p> <p>Укладання питань для самоперевірки знань з тематики розділу.</p>
<p>Повторення та узагальнення матеріалу 8 класу.</p>		
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами.</p> <p>Синхронізує події, явища і процеси.</p> <p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p> <p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху).</p> <p>Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками.</p> <p>Визначає локальний, регіональний,</p>	<p>Розвиток матеріальної культури, інновації та культура протягом століть.</p>	<p>Укладання списку експонатів для музею «Людина та світ матеріальних речей протягом століть».</p> <p>Гра-лото з візуальними образами та поняттями теми.</p> <p>Групове укладання лінії часу розвитку інновацій/змін у сільському господарстві /зміни мистецьких стилів.</p> <p>Укладання хмар ключових слів для опису матеріального світу України різних епох.</p>

національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів.

Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні.

Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей.

Розвиває емоційний інтелект.

9 клас

Людина, суспільство та влада в минулому й сучасності

Очікувані результати	Зміст	Види діяльності
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей природно-географічним середовищем.</p>	<p>Вступ. Повторення та актуалізація знань із 7-8 класу. Чому політична історія була головним предметом дослідження протягом тривалого часу?</p>	<p>Фронтальне та групове пригадування основних понять, історичних епох, уже відомих учням подій та явищ. Упорядкування явищ у хронологічному порядку. Опис історичних явищ і процесів, спираючись на карту.</p>
<p>Тема I. Соціальне життя та владні відносини у давнину.</p>		
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Синхронізує події, явища і процеси. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період</p>	<p>1. Соціальне життя перших людських спільнот. Виникнення влади та її функції у людському суспільстві. Вожді та старійшини. Сучасні погляди на виникнення влади та держави. Історичні свідчення про первісні суспільства на території України.</p>	<p>Читання й обговорення тексту/перегляд медіапродуктів про життя перших людських спільнот. Укладання схеми владних відносин у первісних суспільствах. Модерована дискусія щодо ролі археології та антропології в тому, що ми знаємо про давні суспільства.</p>

<p>(історичну епоху). Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди.</p>		
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Синхронізує події, явища і процеси. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні. Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі. Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика,</p>	<p>2. Зародження централізованої влади в давніх цивілізаціях. Монархії, деспотії, імперії бронзового та раннього залізного віку. Міста як центри влади. Влада і релігія. Поява законів і судів. Війни, військовополонені, поява рабства. (На вибір на прикладі держав Давнього Єгипту/Месопотамії/ Східного Середземномор'я /Індії/ Китаю).</p>	<p>Аналіз навчальних текстів і першоджерел, робота з кластером понять. Обговорення теорій виникнення міст на основі отриманих раніше знань. Аналіз законів/судових положень (на прикладі двох держав), пошук спільного і відмінного. Встановлення типології влади, причин загибелі/тяглості давніх цивілізацій. Перегляд і обговорення уривків документальних/анімаційних фільмів про давні цивілізації. Перегляд і обговорення медіаматеріалів (відео, 3D-візуалізацій тощо), які відтворюють міста давніх цивілізацій. Встановлення причин і обставин появи політичної влади у давніх суспільствах. Укладання порівняльної таблиці спільного та відмінного у давніх та сучасних містах. Укладання синхроністичної таблиці появи та розвитку давніх міст, влади.</p>

економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність.		
Тема II. Особливості державності античної цивілізації та її вплив на українські землі.		
<p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей. Пояснює, що означає бути відповідальним громадянином України. Дотримується законів, суспільних норм і правил, які не суперечать правам людини й принципу поваги до людської гідності. Цінує соціальне та культурне розмаїття, пояснює його переваги й виклики в сучасному суспільстві. Створює безпечне середовище, вільне від утисків, насилля (булінгу), виявів нерівності або несправедливості.</p>	<p>3. Особливості політичного устрою архаїчної та класичної Греції. Зародження поліса. Антична демократія, її особливості та обмеженість; античні деспотії. Відмінності між системами управління Афін і Спарти. Політичні та збройні конфлікти в античному світі. Елліністичний період.</p>	<p>Аналіз історичних джерел щодо правової та політичної складової античної цивілізації. Підготовка повідомлення про один із грецьких полісів. Укладання хронологічних таблиць — змін політичного устрою, діяльності видатного історичного діяча. Створення кластера понять до назв «Афіни», «Спарта». Модерована дискусія щодо причин і наслідків завоювань Александра Македонського. Укладання словникової статті про античну демократію.</p>
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Порівнює темпи й напрями історичних змін у</p>	<p>4. Суспільно-політичний устрій кіммерійців, скіфів, сарматів. Вплив грецької політичної культури на міста-</p>	<p>Історичний аналіз уривків першоджерел і створення компілятивних текстів на їх основі. Використання карти для створення</p>

<p>хронологічному і територіально-просторовому вимірах. Пов'язує історичні факти та артефакти з географічним простором. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами.</p>	<p>колонії Північного Причорномор'я.</p>	<p>усного/письмового повідомлення про політичну карту Північного Причорномор'я. Мінідослідження щодо політичного устрою киммерійців, скіфів і сарматів. Віртуальна екскурсія до одного з міст — причорноморських колоній, та підготовка тексту екскурсовода про вплив на місто грецької політичної культури.</p>
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі.</p>	<p>5. Стародавній Рим: республіка та імперія. Система управління в Римі в різні часи. Патриції та плебеї. Форум. Римсько-понтійські війни. Римляни на східних кордонах імперії. Сармати. Вплив римської системи управління на європейські народи. Західна та Східна Римські імперії.</p>	<p>Історичний аналіз уривків першоджерел та створення компілятивних текстів на їх основі. Підготовка усних виступів на уявному форумі. Карта понять до термінів, що визначають політичні процеси періоду. Робота з картою: позначення володінь Римської імперії у Середземномор'ї. Використання карти для створення усного/письмового повідомлення про Римську імперію. Модерована дискусія щодо впливу римської системи управління на європейські народи. Практичне заняття: «Рабство як суспільний феномен».</p>

<p>Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі.</p> <p>Демонструє розуміння гідності людини та способи її обстоювання у спільноті закладу освіти.</p> <p>Тлумачить сутність принципів та механізмів демократії, визнає її цінність.</p>		
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами.</p> <p>Перетворює інформацію з історичних та географічних карт, іншого умовно-графічного матеріалу в текстову форму і навпаки.</p> <p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху).</p> <p>Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками.</p> <p>Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі.</p>	<p>6. Держава і влада у Східній Римській імперії. Особливості візантійської політичної культури.</p>	<p>Дослідження історичних джерел за допомогою системи запитань.</p> <p>Створення лінії часу утворення та розвитку Східної Римської імперії.</p> <p>Створення ментальної мапи про візантійську політичну культуру.</p> <p>Укладання порівняльної таблиці /характеристики моделей політичної влади у Західній та Східній Римських імперіях.</p>
<p>Тема III. Людина та влада у середньовіччі.</p>		
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами.</p> <p>Синхронізує події, явища і процеси.</p>	<p>7. Державотворчі процеси у західних та південних слов'ян. Племінні об'єднання східних слов'ян на території України. Давні</p>	<p>Співвіднесення даних карт, навчальних текстів, першоджерел для аналізу історичної розповіді.</p>

<p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тягlosti історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі. Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність.</p>	<p>слов'яни та їх сусіди. Взаємодія з Візантією.</p>	<p>Створення асоціативних схем до понять теми. Створення лінії часу утворення держав слов'янських народів. Робота з картою щодо приблизних кордонів розселення слов'ян на території України, мешкання інших племен, розташування царств і королівств. Мінідослідження візантійських впливів на Русь-Україну. Підготовка повідомлень про системи влади та видатних діячів із різних народів.</p>
<p>Синхронізує події, явища і процеси. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тягlosti історичних процесів у певний період</p>	<p>8. Система влади у середньовічній Європі. Феодална драбина як стосунки між людьми та їх владою. Васалітет. Варварські держави Європи. Формування європейських монархій. Королі. Імператори. Папи. Боротьба за владу. Перші парламенти та суспільні (станові) угоди Європи.</p>	<p>Дослідження історичних джерел за допомогою системи запитань. Укладання ментальної мапи структури феодалного суспільства та його влади. Укладання характеристики одного з перших парламентів Європи на основі навчальних матеріалів і самостійного пошуку. Віртуальна екскурсія до Британського парламенту.</p>

<p>(історичну епоху). Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями. Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі. Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність. Долучається до розв'язання проблем різних спільнот, враховуючи інтереси їх представників.</p>		<p>Рольова гра-суд: дослідження судової системи однієї з держав Європи. Есе «Вплив моделі васалітету на європейську культуру/літературу».</p>
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі.</p>	<p>9. Постанова держави Русь-Україна. Нормани/вікінги/варяги та їх роль у формуванні слов'янської держави в середньому Подніпров'ї. Перші київські князі та встановлення влади над літописними племенами. «Шлях з варягів у греки» та його політичне значення. Візантія та Русь-Україна. Система управління в Русі-Україні. Реформи перших київських князів і їх вплив на давньоруське суспільство. Християнізація Русі: вплив на владні відносини та стосунки з церквою.</p>	<p>Створення інфографіки, що відобразить етапи становлення Русі як середньовічної держави. Аналіз політичного значення шляху «з варягів у греки». Пошук інформації в уривках із «Повісті минулих літ», порівняння її з інформацією з підручника. Підготовка критичного аналізу першоджерела. Модерована дискусія щодо впливу християнізації та візантійської політичної культури на подальше політичне життя Русі-</p>

<p>Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями.</p> <p>Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі.</p> <p>Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність.</p> <p>Добирає логічні й достатні аргументи для підтвердження певного судження.</p> <p>Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного.</p> <p>Пояснює способи пізнання минулого та причини різних трактувань історичних подій, явищ і процесів, оцінки діяльності історичних осіб.</p> <p>Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей.</p>		України.
<p>Синхронізує події, явища і процеси.</p> <p>Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами.</p> <p>Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями.</p> <p>Пояснює причини різних інтерпретацій історичної та суспільної інформації.</p> <p>Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди.</p>	<p>10. Розквіт Русі-України в домонгольський період. Особливості князівської влади в різних частинах руських земель. Династичні союзи. «Руська правда». Виникнення назви «Україна». Міжусобиці. Волинсько-Галицьке князівство – Королівство Руське. Монгольські походи на землі сучасної України та їх вплив на владу та суспільство. Відмінності системи влади слов'янських та кочових/степових народів; князівської та ханської систем влади.</p>	<p>Підготовка уявного брифінгу зі спростування фейків про історію Русі-України, продукованих росією.</p> <p>Укладання схеми династичних союзів у Європі та взаємовпливів держав.</p> <p>Робота з картою щодо розташування руських князівств (або створення власної онлайн-карти з додатковими медіаелементами: зображеннями, текстами, покликаннями).</p> <p>Практичне заняття: «Руська правда» як ознака державності.</p> <p>Порівняння змісту «Руської правди» та</p>

<p>Добирає логічні й достатні аргументи для підтвердження певного судження.</p> <p>Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного.</p> <p>Пояснює способи пізнання минулого та причини різних трактувань історичних подій, явищ і процесів, оцінки діяльності історичних осіб.</p> <p>Пізнає себе, свої якості та здібності, розвиває і конструктивно їх реалізує.</p> <p>Долучається до розв'язання проблем різних спільнот, враховуючи інтереси їх представників.</p>		<p>Великої Хартії вольностей.</p> <p>Укладання порівняльної таблиці політичної моделі слов'янської та ханської систем влади.</p>
<p>Порівнює різні системи літочислення.</p> <p>Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками.</p> <p>Синхронізує події, явища і процеси.</p> <p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху).</p> <p>Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами.</p> <p>Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність.</p> <p>Узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну</p>	<p>11. Середньовічні імперії поза Європою. Особливості організації влади у середньовічному Китаї, Індії, державах доколумбової Америки, Африканського континенту.</p>	<p>Робота з історичними та географічними картами.</p> <p>Укладання історичної довідки до теми.</p> <p>Розташування в хронологічній послідовності ключових історичних подій/явищ/процесів у вказаних державах в цей період.</p> <p>Аналіз і коментування тексту та візуальних матеріалів про особливості імперій поза межами Європи.</p> <p>Аналіз владних відносин у вказаних державах за історичними джерелами, використання/створення інфографіки про владні відносини у вказаних державах (на вибір).</p> <p>Укладання питань для інтерв'ю з дослідниками імперій.</p>

<p>інформацію, шукає аналогії в явищах і процесах суспільно-історичного розвитку, діяльності людей.</p> <p>Створює безпечне середовище, вільне від утисків, насилля (булінгу), виявів нерівності або несправедливості.</p>		
<p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху).</p> <p>Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками.</p> <p>Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі.</p> <p>Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями.</p> <p>Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі.</p> <p>Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність.</p> <p>Пояснює, що означає бути відповідальним громадянином України.</p> <p>Тлумачить сутність принципів та механізмів демократії, визнає її цінність.</p> <p>Застосовує принципи та механізми демократії в житті закладу освіти.</p> <p>Пояснює необхідність формування засад</p>	<p>12. Система влади та управління на українських землях у литовсько-польський період. Зміна політичних центрів впливу та кордонів у XIV ст. Велике князівство Литовське та українські землі. Князі та їх впливи. Постання станового суспільства. Магдебурзьке право в Європі та на українських землях. Польське королівство та його влада.</p>	<p>Укладання коментарів до навчального тексту.</p> <p>Обговорення у групах впливу на подальшу долю українських земель унії та державних союзів періоду.</p> <p>Підготовка письмового повідомлення про особливості функціонування Великого князівства Литовського, Польського королівства.</p> <p>Створення ментальної мапи взаємовпливів і взаємодії у владі.</p> <p>Моделювання інтерв'ю з дослідником /дослідницею.</p>

<p>чесної взаємодії між людьми в сім'ї та середовищі закладу освіти. Аналізує суспільно важливі процеси.</p>		
<p>Тема IV. Людина та влада у ранньомодерний час. Феномен козацької держави.</p>		
<p>Синхронізує події, явища і процеси. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Пояснює причини різних інтерпретацій історичної та суспільної інформації. Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі. Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність. Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного.</p>	<p>13. Вплив ідей європейського гуманізму та Реформації на владні стосунки у XV-XVII ст. Гуманізм як світогляд і політична ідея. Перші соціальні утопії. Реформація як політична революція. Протестантизм і нові стосунки з державною владою. Релігійні війни. Аугсбурзький мир. Новий суспільний договір.</p>	<p>Укладання коментарів до навчальних текстів, уривків праць гуманістів і створення ланцюжка ключових слів, опорного конспекту за темою. Аналіз поглядів гуманістів на основі уривків з першоджерел. Групове створення інтерактивної мапи Європи з указанням ключових міст, і якими пов'язані події Реформації, та додаванням текстових пояснень, зображень тощо. Створення розповіді від імені уявного учасника подій, власника/автора речового/письмового джерела. Створення ментальної карти, візуальних матеріалів, що пояснюють розбіжності між католицизмом та реформаційними течіями. Підготовка учнями вікторини щодо підтем Реформації. Створення інтелектуальної карти «Вплив Реформації на політичну культуру європейців».</p>

<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами.</p> <p>Синхронізує події, явища і процеси.</p> <p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p> <p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху).</p> <p>Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі.</p> <p>Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами.</p> <p>Добирає відомості, необхідні для виконання пізнавального і творчого завдання.</p> <p>Створює безпечне середовище, вільне від утисків, насилля (булінгу), виявів нерівності або несправедливості.</p> <p>Тлумачить сутність принципів та механізмів демократії, визнає її цінність.</p> <p>Аналізує суспільно важливі процеси.</p>	<p>14. Європейські революції XVI-XVII ст. Становлення європейського абсолютизму. Зміна ставлення до влади.</p>	<p>Аналіз історичних джерел теми. Запис ключових понять.</p> <p>Укладання лінії часу/ хронологічної довідки до теми.</p> <p>Аналіз сильних і слабких сторін європейського абсолютизму.</p> <p>Карта понять до термінів, що визначають політичні процеси періоду.</p> <p>Укладання інфографіки для розуміння процесів і перебігу подій у Нідерландах і Англії.</p> <p>Укладання порівняльної таблиці революційних процесів у Нідерландах і Англії.</p> <p>Укладання питань для самоперевірки знань із теми.</p> <p>Моделювання інтерв'ю з дослідником /дослідницею періоду.</p>
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами.</p> <p>Синхронізує події, явища і процеси.</p> <p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p> <p>Обґрунтовує вплив людських вчинків,</p>	<p>15. Польсько-литовські міждержавні унії та їх вплив на українські землі та українське суспільство. Створення федеративної держави Річ Посполита. Шляхетська республіка. Влада та українське суспільство у Речі Посполитій. Реформи польських королів.</p>	<p>Практична робота з картою та з іншими джерелами інформації (розповіддю вчителя, текстом книжки тощо).</p> <p>Укладання порівняльної характеристики польсько-литовських міждержавних уній.</p> <p>Аналіз політичної моделі держави Річ</p>

<p>суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Тлумачить сутність принципів та механізмів демократії, визнає її цінність. Пояснює причини різних інтерпретацій історичної та суспільної інформації.</p>	<p>Козацтво як суспільна верства. Кримський ханат, Османська імперія та українські землі.</p>	<p>Посполита (за допомогою вчителя). Укладання системи запитань і ключових слів. Аналіз владних відносин у вказаних державах за історичними джерелами, використання/створення інфографіки про владні відносини у вказаних державах (на вибір). Створення кластера поняття «Шляхетська республіка». Практичне заняття: «Елективна монархія. Королі та сейм. Шляхта і магнати». Інценізація елекційного туру монарха в Речі Посполитій. Моделювання інтерв'ю з польськими істориками.</p>
<p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Пояснює причини різних інтерпретацій історичної та суспільної інформації. Розпізнає способи маніпулювання</p>	<p>16. Реєстрове козацтво та боротьба за привілеї. Запорозька Січ. Українська шляхта. Конфесійна ситуація на українських землях. Берестейська унія. Роль козацтва в захисті православ'я та зростання потреби в захисті станових прав. Річ Посполита «двох народів» та українці.</p>	<p>Укладання хронологічної таблиці за темою. Укладання системи запитань та ключових слів до теми. Практична робота з картою та іншими джерелами інформації (розповіддю вчителя, текстом книжки тощо). Робота з першоджерелами для самостійного пошуку інформації за заданою схемою. Добір фактів, що спростовують російські наративи у трактуванні історії козацтва. Обговорення тяглості козацького спадку в українській культурі. Моделювання інтерв'ю з дослідником /дослідницею.</p>

<p>інформацією та ознаки пропаганди. Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі. Знаходить та використовує інформацію про історичний факт, артефакт, історичну особу для пояснення багатомірності історичних процесів. Добирає логічні й достатні аргументи для підтвердження певного судження. Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного. Аналізує свою належність до різних спільнот Пояснює, що означає бути відповідальним громадянином України. Цінує соціальне та культурне розмаїття, пояснює його переваги й виклики в сучасному суспільстві.</p>		
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тягlosti історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним</p>	<p>17. Національна революція 1648-1676 рр.: війна 1648-1657 рр.; влада та управління в Гетьманщині; воєнно-політичні союзи українського козацтва; внутрішні та зовнішні чинники занепаду Української козацької держави та втрати нею суверенітету в період «Руїни». Різниця політичних моделей Московського царства та Гетьманщини. Різні групи українського суспільства та їх місце в Українській козацькій державі.</p>	<p>Аналіз історичних джерел, постановка питань різного рівня до змісту джерел. Укладання хронологічної таблиці/ лінії часу подій 1648-1657 рр. Порівняння текстів козацьких літописів. Аналіз художніх творів, що відображають події Хмельниччини та створені в різні часи. Реальна чи віртуальна подорож до історичного музею. Доповнення інфографіки з попередньої теми подіями на території України. Укладання паралельної лінії часу. Спростування фейків і міфів про Українську козацьку державу. Укладання переліку внутрішніх і зовнішніх чинників занепаду Української козацької</p>

<p>просторами. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями. Пояснює причини різних інтерпретацій історичної та суспільної інформації. Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди. Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі. Добирає логічні та достатні аргументи для підтвердження певного судження. Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасності. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей. Аналізує свою належність до різних спільнот. Пояснює, що означає бути відповідальним громадянином України.</p>		<p>держави у вигляді схеми, ментальної мапи чи інфографіки. Модерована дискусія в групах щодо гіпотетичної можливості уникнення подій, що призвели до занепаду. Укладання «паспортів» воєнно-політичних союзів козацтва із зазначенням років, партнерів, початкової мети, результатів тощо. Укладання порівняльної таблиці політичних моделей Московського царства та Гетьманщини.</p>
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями. Дискутує стосовно важливих для суспільства</p>	<p>18. Спроби відновити українську державність на поч. XVIII ст. Конституція 1710 р. як втілення ідеї козацької держави. Постанова Російської імперії. Українське суспільство і влада у XVIII ст. «Золотий вік» Гетьманщини. Згасання козацької автономії. Вплив російської політичної системи на українське суспільство. Роль українців у суспільствах сусідніх держав.</p>	<p>Обговорення чинників, що вплинули на втрату автономії Гетьманщиною. Укладання ментальної мапи українських впливів у Російській імперії та сусідніх державах. Коментоване читання уривків із конституції 1710 р., виявлення в них актуальних для сучасності статей, порівняння з подібними документами інших країн цієї ж епохи.</p>

<p>питань минулого та сучасного. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей. Аналізує свою належність до різних спільнот. Пізнає себе, свої якості та здібності, розвиває і конструктивно їх реалізує. Пояснює, що означає бути відповідальним громадянином України.</p>		<p>Самостійна підготовка текстових та/чи медіа інформаційних матеріалів про діяльність І.Мазепи. Написання листа історичним діячам теми. Моделювання інтерв'ю з дослідником/дослідницею періоду. Модерована дискусія/написання есе про те, які здобутки доби Гетьманщини варто плекати в наш час.</p>
<p>Тема V. Людина й суспільство в Україні в епоху імперського панування.</p>		
<p>Синхронізує події, явища і процеси. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Демонструє розуміння гідності людини та способи її обстоювання у спільноті закладу освіти.</p>	<p>19. Доба Просвітництва та її вплив на розуміння стосунків людини й влади. Поява концепції універсальних прав людини. «Старий порядок» та освічений абсолютизм. Французька революція. Війна за незалежність США. Наполеонівські війни й становлення національних держав.</p>	<p>Укладання лінії часу доби Просвітництва на основі навчальних матеріалів. Завершення «незакінченого» опису події; обговорення обґрунтованості передбачень. Пояснення взаємозв'язку між абсолютизмом, революціями, прагненням прогресу та релігійними змінами. Укладання хронологічної таблиці діяльності Наполеона/ логічного ланцюжка понять, що описують його діяльність і вплив на період. Створення карти понять до термінів, що визначають політичні процеси періоду. Перегляд тематичних медіаматеріалів. Створення власних медіапродуктів на основі матеріалів теми.</p>

<p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху).</p> <p>Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі.</p> <p>Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами.</p> <p>Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища в минулому і сьогоденні.</p> <p>Визначає інформаційну повноту джерела, виокремлює основні положення його змісту.</p> <p>Застосовує принципи та механізми демократії в житті закладу освіти.</p>	<p>20. Українці в умовах відсутності власної державності. Зміна політичних кордонів наприкінці XVIII – на поч. XIX ст. Влада Російської та Австрійської імперії та українське питання. Реформи кінця XVIII ст. Український рух і початок національного відродження. Державницькі ідеї Кирило-Мефодіївського братства. «Весна народів» і зародження ідеї власної державності на західноукраїнських землях.</p>	<p>Практична робота з картою та з іншими джерелами інформації (розповіддю вчителя, текстом книжки тощо).</p> <p>Порівняльний аналіз становища українців під імперською владою.</p> <p>Аналіз програмних документів Кирило-Мефодіївського братства.</p> <p>Створення розповіді від імені уявного учасника подій, автора письмового джерела.</p> <p>Модерована дискусія щодо впливу ідей Кирило-Мефодіївського братства на подальший розвиток ідеї української державності.</p> <p>Укладання паралельної хронологічної таблиці «Весни народів» у різних державах.</p>
<p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху).</p> <p>Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками.</p> <p>Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі.</p> <p>Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів.</p>	<p>21. Влада Російської та Австро-Угорської імперій та українське питання: спільне та відмінності. Російська та угорська асиміляторські політики на території України. Громадівці, народовці, москвофіли. Політична діяльність українців. Поява самостійницької течії в українській суспільній думці. Виборче право в Галичині. Українці в Державній Думі Росії.</p>	<p>Аналіз асиміляторської політики Російської імперської влади, її причин і наслідків (на основі первинних і вторинних джерел).</p> <p>Аналіз прагнень і діяльності громадівців, народовців, москвофілів, пошук спільного та відмінного.</p> <p>Історичний портрет громадського діяча періоду.</p> <p>Порівняння прагнень українців за доби Гетьманщини та в XIX ст.</p> <p>Мініпроект «Перший парламентський досвід українців».</p>

<p>Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність.</p> <p>Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей.</p> <p>Демонструє розуміння гідності людини та способи її обстоювання у спільноті закладу освіти.</p> <p>Цінує соціальне та культурне розмаїття, пояснює його переваги та виклики в сучасному суспільстві.</p>		
<p>Тема VI. Українці у світових війнах та в міжвоєнний період: 1914-1945 рр.</p>		
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами.</p> <p>Синхронізує події, явища і процеси.</p> <p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p> <p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тягlosti історичних процесів у певний період (історичну епоху).</p> <p>Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами.</p> <p>Пояснює причини різних інтерпретацій історичної та суспільної інформації.</p> <p>Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди.</p>	<p>22. Перша світова війна 1914-1918 рр. Її витоки та політичні наслідки.</p> <p>Українське питання напередодні та в ході Першої світової війни. Трагедія власної бездержавності. Людина і влада під час війни.</p> <p>Початок розпаду європейських імперій.</p>	<p>Укладання системи запитань для з'ясування обставин, що передували початку Першої світової війни.</p> <p>Практична робота з картою та з іншими джерелами інформації (розповіддю вчителя, текстом книжки тощо).</p> <p>Створення власного інформаційного повідомлення в довільній формі щодо ситуації українців під час Першої світової війни.</p> <p>Перегляд медіапродуктів про Першу світову війну.</p> <p>Практична робота з плакатами та агітаційними матеріалами періоду.</p> <p>Ознайомлення зі спогадами людей, які пережили Першу світову війну.</p> <p>Коментоване читання художніх творів (або їх уривків) про Першу світову війну та її</p>

<p>Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі.</p> <p>Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність.</p> <p>Узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну інформацію, шукає аналогії в явищах і процесах суспільно-історичного розвитку, діяльності людей.</p>		<p>наслідки.</p>
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами.</p> <p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб.</p> <p>Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів.</p> <p>Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі.</p> <p>Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами.</p> <p>Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність.</p> <p>Пояснює способи пізнання минулого та причини різних трактувань історичних подій, явищ і процесів, оцінки діяльності історичних осіб.</p> <p>Пояснює історичну реальність (події, явища,</p>	<p>23. Українська революція та національно-визвольні змагання 1917-1921 рр. Перша українська влада у модерній історії України. УНР часів Центральної Ради. Гетьманат. Директорія. ЗУНР. Влада і суспільство. Більшовицька експансія та знищення української державної самостійності. Українське населення в епоху «червоного» та «білого» терору. Отаманщина. Видатні українці епохи революції та національно-визвольних змагань.</p>	<p>Укладання хронологічної таблиці подій Української революції. Доповнення її медіаматеріалами.</p> <p>Створення онлайн лінії часу періоду.</p> <p>Практична робота з картою та з іншими джерелами інформації (розповіддю вчителя, текстом книжки тощо).</p> <p>Практична робота з плакатами та агітаційними матеріалами періоду.</p> <p>Карта понять до термінів, що визначають політичні процеси періоду.</p> <p>Перегляд документальних медіаматеріалів за темою.</p> <p>Дослідження біографій видатних українців періоду.</p>

<p>процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей.</p>		
<p>Синхронізує події, явища і процеси. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Характеризує колонізаційні та міграційні процеси. Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди. Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі. Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність. Узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну інформацію, шукає аналогії в явищах і процесах суспільно-історичного розвитку, діяльності людей. Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного. Пояснює способи пізнання минулого та причини різних трактувань історичних подій, явищ і процесів, оцінки діяльності історичних осіб. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей. Тлумачить сутність принципів та механізмів демократії, визнає її цінність.</p>	<p>24. Радянізація України. Українці та влада більшовиків. Класова диктатура. Більшовицька ідея світового панування. «Червоний» імперіалізм. Символи влади та місце людини у «новому суспільстві». УСРР. Вплив Української революції на державний устрій СРСР. НЕП та політика українізації.</p>	<p>Читання навчальних матеріалів і формулювання запитань до них. Дослідження пропаганди більшовизму через візуальні джерела. Робота з першоджерелами: дослідження життя українців у цей період за допомогою документів епохи. Підготовка візуальних матеріалів для пояснення понять «НЕП», «класова диктатура», «червоний імперіалізм». Перегляд документальних медіаматеріалів за темою. Створення власного письмового джерела (спогади, фрагмент щоденника, літопис тощо).</p>

<p>Долучається до розв'язання проблем різних спільнот, враховуючи інтереси їх представників. Аналізує суспільно важливі процеси.</p>		
<p>Синхронізує події, явища і процеси. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тягlosti історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Пояснює вплив різних чинників на формування громадського простору. Долучається до формування інклюзивного простору. Визначає достовірність і повноту джерела відповідно до усталених (самостійно заданих) критеріїв. Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі. Узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну інформацію, шукає аналогії в явищах і процесах суспільно-історичного розвитку, діяльності людей. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причинно-</p>	<p>25. Українці під владою інших держав у Центрально-Східній Європі. Українське питання та українські землі після завершення Першої світової війни та в умовах Версальської системи міжнародних відносин. Політична еміграція українців. Ставлення влади Польщі, Румунії та Чехословаччини до «українського питання». Українці у боротьбі за самовизначення.</p>	<p>Укладання ментальної карти «Українське питання у системі міжнародних відносин після Першої світової війни». Практична робота з картою та іншими джерелами інформації (розповіддю вчителя, текстом книжки тощо). Створення синхроністичної таблиці про умови життя українців у Польщі, Румунії та Чехословаччині. Підготовка інформаційних матеріалів про боротьбу українців за самовизначення і незалежність. Порівняння підходів до методів боротьби різних політичних сил.</p>

<p>наслідкових і системно-структурних залежностей.</p>		
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Синхронізує події, явища і процеси. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей. Тлумачить сутність принципів та механізмів демократії, визнає її цінність. Аналізує суспільно важливі процеси.</p>	<p>26. Сталінська диктатура та радянський тоталітаризм. Українці у роки насильницької сталінської модернізації. Сталінська державна політика щодо селян та інтелігенції в Україні: Голодомор і «Розстріляне Відродження». Влада і формування «нової людини». Сила пропаганди. Терор і репресії. Людина і стратегії виживання в умовах тоталітаризму.</p>	<p>Укладання лінії часу сталінської модернізації. Робота з джерелами, що розповідають про Голодомор (тогочасні газети, звіти, статистика, спогади). Дослідження історії Голодомору за матеріалами музею Голодомору. Історична гра - досвід того, як держава систематично відбирала в українців статки й землю. Порівняння, пошук спільного і відмінного у пропагандистських матеріалах сталінізму та нацизму. Обговорення різних стратегій виживання за умов репресій. Ознайомлення з механізмом роботи пропаганди, аналіз першоджерел. Підготовка повідомлень про долю українських митців початку ХХ ст., порівняльний аналіз. Укладання карти понять щодо наслідків сталінської модернізації для українського суспільства. Укладання запитань для інтерв'ю з дослідниками епохи.</p>
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Пояснює причини різних інтерпретацій</p>	<p>27. Італійський фашизм. Німецький нацизм/гітлеризм. Друга світова війна 1939-1945 рр.: передумови, перебіг, учасники. Українці на фронтах та в тилу. Рух Опору. ОУН. УПА. Голокост. Різниця воєнного досвіду та досвіду окупації в різних частинах України. Депортації. Ціна спротиву та</p>	<p>Коментоване читання навчальних текстів і формулювання запитань до них. Практична робота з картою та з іншими джерелами інформації (розповіддю вчителя, текстом книжки тощо). Перегляд документальних/художніх медіаматеріалів про депортовані народи.</p>

<p>історичної та суспільної інформації. Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди. Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність. Узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну інформацію, шукає аналогії в явищах і процесах суспільно-історичного розвитку, діяльності людей. Знаходить та використовує інформацію про історичний факт, артефакт, історичну особу для пояснення багатомірності історичних процесів. Долучається до розв'язання проблем різних спільнот, враховуючи інтереси їх представників. Аналізує суспільно важливі процеси.</p>	<p>перемоги над нацизмом для українців.</p>	<p>Віртуальна екскурсія до Національного музею історії України у Другій світовій війні. Практична робота з розвінчування фейків, пов'язаних з подіями Другої світової війни. Мінідослідження біографій людей, які пережили Другу світову війну.</p>
<p>Тема VII. Українці в умовах радянського суспільства кінця 1940-х - пер.пол. 1980-х рр.</p>		
<p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Знаходить та використовує інформацію про історичний факт, артефакт, історичну особу для пояснення багатомірності історичних процесів. Аналізує суспільно важливі процеси. Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного. Доводить необхідність захисту прав і гідності людини. Дотримується законів, суспільних норм і</p>	<p>28. Результати та наслідки Другої світової війни для населення України. Формування сучасних кордонів України. Нова архітектура світового порядку внаслідок Другої світової війни. Відповідальність за воєнні злочини. Женевські конвенції та розвиток міжнародного права задля захисту жертв війни та покарання злочинців.</p>	<p>Робота з першоджерелами для самостійного пошуку інформації за заданою схемою. Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для укладання розповіді про територіальні та політичні зміни по завершенні Другої світової війни. Укладання розповіді про формування території України на основі картографічних та історичних даних. Створення інформаційних карток чи медіаматеріалів до теми. Навчальна конференція щодо наслідків</p>

<p>правил, які не суперечать правам людини й принципу поваги до людської гідності.</p>		<p>фашизму, нацизму.</p>
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Пояснює причини різних інтерпретацій історичної та суспільної інформації. Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди. Узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну інформацію, шукає аналогії в явищах і процесах суспільно-історичного розвитку, діяльності людей. Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного. Аналізує свою належність до різних спільнот. Доводить необхідність захисту прав і гідності людини. Дотримується законів, суспільних норм і правил, які не суперечать правам людини й принципу поваги до людської гідності.</p>	<p>29. Повоєнні депортації та репресії. ГУТАБ (ГУЛАГ). «Холодна війна» та її прояви. Ідеологія «залісної завіси». Правозахисні рухи та боротьба з колоніалізмом. Політичне та суспільно-культурне життя в Україні в часи «хрущовської відлиги» в СРСР. Шістдесятники.</p>	<p>Створення ланцюжка ключових слів до навчального тексту. Співвіднесення даних карт, візуальних джерел і навчальних текстів для укладання розповіді про повоєнні депортації, «холодну війну» та її прояви. Груповий/індивідуальний проєкт про видатних діячів руху шістдесятників. Укладання інфографіки чи медіатексту про вплив «залісної завіси» та холодної війни на суспільно-політичне життя епохи. Перегляд документальних медіаматеріалів за темою. Інтегрований урок з історії та літератури: шістдесятники. Мініпроєкт «Українці в системі ГУТАБу. Доля жінки».</p>
<p>Визначає інформаційну повноту джерела, виокремлює основні положення його змісту. Визначає достовірність і повноту джерела відповідно до усталених (самостійно заданих) критеріїв. Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди. Знаходить та використовує інформацію про історичний факт, артефакт, історичну особу для пояснення багатомірності історичних</p>	<p>30. Радянське суспільство: людина і влада у 1970-80-х рр. Командно-адміністративна модель економіки та її вплив на повсякденне життя українського суспільства. Українська політична еліта часів СРСР. Русифікаторська політика та українське суспільство.</p>	<p>Перегляд документальних і художніх медіаматеріалів за темою. Практична робота з виявлення елементів пропаганди та формування «радянської людини» на прикладі уривків із художніх фільмів періоду. «Радянське» дитинство. Робота з першоджерелами для самостійного пошуку інформації за заданою схемою. Порівняльний аналіз статей з радянських газет і описових навчальних матеріалів про життя в</p>

<p>процесів. Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного. Пояснює способи пізнання минулого та причини різних трактувань історичних подій, явищ і процесів, оцінки діяльності історичних осіб. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей. Пояснює, як належність до різних спільнот та зовнішні чинники впливають на формування його поглядів та переконань.</p>		<p>цей період. Створення кластерів понять: «радянський народ», «керівна роль КПРС». Підготовка медіаматеріалів: «Радянська людина» та її особливості.</p>
<p>Синхронізує події, явища і процеси. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тягlosti історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Визначає локальний, регіональний, національний і глобальний виміри історичних подій, явищ і процесів. Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі. Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-</p>	<p>31. «Оксамитові революції» в Європі. Падіння прорадянських режимів у країнах «соціалістичного табору» та його вплив на суспільні настрої в УРСР. Завершення «холодної війни».</p>	<p>Аналіз історичних джерел і навчальних матеріалів. Віртуальна подорож до медіатеки «Музею Солідарності» в Польщі та інших онлайн архівів для пошуку інформації на задану тему. Перегляд документальних медіаматеріалів за темою. Групове обговорення наслідків розвалу прорадянських режимів і впливів подій оксамитових революцій на сьогоднішній день. Написання уявного/реального листа одноліткам про події періоду.</p>

<p>інтелектуальна діяльність. Узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну інформацію, шукає аналогії в явищах і процесах суспільно-історичного розвитку, діяльності людей. Добирає логічні й достатні аргументи для підтвердження певного судження. Пояснює способи пізнання минулого та причини різних трактувань історичних подій, явищ і процесів, оцінки діяльності історичних осіб.</p>		
<p>Пов'язує події, явища, процеси з певними історичними періодами. Синхронізує події, явища і процеси. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей. Аналізує свою належність до різних спільнот.</p>	<p>32. Боротьба українців за своє майбутнє в умовах радянської дійсності: підкорення чи спротив системі. Дисиденти. Українське суспільство за «перебудови». «Революція на Граніті». Спроба державного перевороту в СРСР та українське суспільство.</p>	<p>Завершення «незакінченого» опису події; обговорення обґрунтованості передбачень. Робота з першоджерелами для самостійного пошуку інформації за заданою схемою. Перегляд документальних медіаматеріалів за темою. Рольова гра/симуляція/моделювання «Зустріч з дисидентами». Карта понять до термінів, що визначають політичні процеси періоду. Практична робота зі свідченнями: збір спогадів старших людей про події періоду, підготовка повідомлень. Етика роботи зі свідченнями.</p>

<p>Демонструє розуміння гідності людини та способи її обстоювання у спільноті закладу освіти. Пояснює, що означає бути відповідальним громадянином України.</p>		
<p>Тема VIII. Політичні процеси в сучасній Україні.</p>		
<p>Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, процесами в часі та просторі. Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди. Дотримується законів, суспільних норм і правил, які не суперечать правам людини та принципу поваги до людської гідності. Тлумачить сутність принципів та механізмів демократії, визнає її цінність. Застосовує принципи та механізми демократії в житті закладу освіти. Пояснює необхідність формування засад чесної взаємодії між людьми в сім'ї та середовищі закладу освіти. Долучається до розв'язання проблем різних спільнот, враховуючи інтереси їх представників. Аналізує суспільно важливі процеси.</p>	<p>33. Відродження незалежності Україною. Система владних відносин у перші роки незалежності сучасної України. Конституційний процес. Різні типи політичного мислення українців і радянська спадщина. Статус Криму. Повернення кримських татар. Становлення громадянського суспільства.</p>	<p>Коментоване читання навчальних текстів і формулювання запитань до них. Робота з першоджерелами для самостійного пошуку інформації за заданою схемою. Карта понять до термінів, що визначають політичні процеси періоду. Аналіз впливу радянських наративів на формування мислення у пострадянському суспільстві. Рольова гра (акція протесту) для розуміння різних типів політичного мислення українців у перші роки незалежності. Створення медіапродуктів, які висвітлюють становлення громадянського суспільства в Україні.</p>
<p>Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тягlosti історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає та характеризує причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами,</p>	<p>34. Українське громадянське суспільство та становлення української політичної нації. Боротьба українців з владою та за владу. Олігархічна модель української влади. Протестні рухи українців на початку XXI ст. Електоральні настрої українців та їх причини.</p>	<p>Робота з першоджерелами для самостійного пошуку інформації за заданою схемою. Групове обговорення протестного руху в українському суспільстві початку XXI ст., його передумов і наслідків. Перегляд документальних медіаматеріалів за</p>

<p>процесами в часі та просторі. Пояснює вплив різних чинників на формування громадського простору. Знаходить та використовує інформацію про історичний факт, артефакт, історичну особу для пояснення багатовимірності історичних процесів. Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей. Дотримується законів, суспільних норм і правил, які не суперечать правам людини та принципу поваги до людської гідності. Долучається до розв'язання проблем різних спільнот, враховуючи інтереси їх представників. Аналізує суспільно важливі процеси.</p>	<p>«Помаранчева революція» 2004 року: влада та суспільство. Євромайдан та Революція гідності 2013-2014 рр. «Небесна сотня».</p>	<p>темою. Учнівський мініпроект «Інтерв'ю з учасниками протестного руху». Аналіз карти електоральних настроїв і ролі медіа у суспільній свідомості та результатах виборів.</p>
<p>Тема ІХ. Сучасна російсько-українська війна та її вплив на українське суспільство та світ.</p>		
<p>Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає інформаційну повноту джерела, виокремлює основні положення його змісту. Кваліфікує історичну та суспільно значущу інформацію за самостійно визначеними критеріями.</p>	<p>35. Сучасний російський імперіалізм. Російська агресія від 2014 р. Феномен українського спротиву. Подвиг Збройних Сил України. Добровольчий та волонтерський рух. Громадяни та суспільство в цифрову епоху. Трагедії цивільного населення. Дегуманізація українців російською пропагандою, злочини російської армії проти людяності, воєнні злочини російської федерації. Світова підтримка українців.</p>	<p>Коментоване читання навчальних текстів і формулювання запитань до них. Робота з першоджерелами для самостійного пошуку інформації за заданою схемою. Практична робота зі свідченнями: збір спогадів про події періоду, підготовка повідомлень. Використання власних спогадів, свідчень знайомих, інформації з соціальних мереж і медіа для створення матеріалів про сучасну історію.</p>

<p>Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди. Дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сучасного. Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей. Пізнає себе, свої якості та здібності, розвиває і конструктивно їх реалізує. Демонструє розуміння гідності людини та способи її обстоювання у спільноті закладу освіти.</p>	<p>Архітектура світової безпеки та завершення збройних конфліктів в Україні та світі.</p>	<p>Етика роботи зі свідченнями. Практичне заняття: Людський капітал України. Перемога України та її складові. Написання уявного/реального листа одноліткам.</p>
<p>Повторення та узагальнення матеріалу 9 класу</p>		
<p>Синхронізує події, явища і процеси. Аналізує взаємовпливи історичних подій, явищ, процесів, вчинків історичних осіб. Обґрунтовує вплив людських вчинків, суспільних ідей, технологічних змін на перебіг історичних подій, явищ і процесів. Розпізнає ознаки, визначає критерії та характеризує прояви історичних змін та тяглості історичних процесів у певний період (історичну епоху). Визначає і розмежовує історичні періоди (епохи) за характерними ознаками. Визначає просторові (територіальні) межі історичних подій, явищ і процесів; встановлює залежності між історичним та географічним просторами. Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика,</p>	<p>Людина і влада протягом століть.</p>	<p>Повторення основних етапів еволюції влади та держави як суспільної інституції. Укладання ментальної мапи ключових понять, що стосуються влади в Україні та світі від первісних часів до наших днів. Укладання лінії часу української державності. Укладання тез для спростування російських фейків щодо розвитку української державності.</p>

<p>економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність.</p> <p>Узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну інформацію, шукає аналогії в явищах і процесах суспільно-історичного розвитку, діяльності людей.</p> <p>Пояснює історичну реальність (події, явища, процеси) з урахуванням причиново-наслідкових і системно-структурних залежностей.</p> <p>Пояснює, як належність до різних спільнот та зовнішні чинники впливають на формування його поглядів та переконань.</p> <p>Демонструє розуміння гідності людини та способи її обстоювання у спільноті закладу освіти.</p>		
---	--	--

ТАБЛИЦЯ 2

7 клас	8 клас	9 клас
<p>Вступ. Що таке історія та як її вивчають. Повторення та актуалізація вивченого у 5-6 класі. Взаємовплив людини та природи протягом століть. Періодизація дописемної історії людства. Історичні джерела, на які спирається історія суспільства різних часів.</p>	<p>Вступ. Повторення та актуалізація вивченого у 7 класі. Спеціальні історичні дисципліни. Роль сучасних технологій у вивченні минулого.</p>	<p>Вступ. Повторення та актуалізація знань із 7-8 класу. Чому політична історія була головним предметом дослідження протягом тривалого часу?</p>
<p>Тема І. Людина та природа у дописемну епоху. Перші цивілізації.</p>	<p>Тема І. Предметний світ первісних суспільств.</p>	<p>Тема І. Соціальне життя та владні відносини у давнину.</p>
<p>1. Первісні люди на території України та світу. Освоєння простору Євразії. Євразія та вплив її природних особливостей на розселення давніх людей. Відносини давньої людини з природою за часів палеоліту й мезоліту. Освоєння вогню. Льодовиковий період і його вплив на життя давніх людей. Лінія зледеніння на території України. Антропогенний вплив на зміни у тваринному й рослинному світі.</p>	<p>1. Що сучасна археологія знає про племена мисливців і збирачів у кам'яну добу. Як людина уявляла світ у первісну епоху. Зародження вірувань, релігії та мистецтва.</p>	<p>1. Соціальне життя перших людських спільнот. Виникнення влади та її функції у людському суспільстві. Вожді та старійшини. Сучасні погляди на виникнення влади та держави. Історичні свідчення про первісні суспільства на території України.</p>
<p>2. Виникнення осілого способу життя. Культивуація злаків, землеробство, одомашнення тварин. Неолітична революція. «Родючий півмісяць». Давні землероби у межириччі Дніпра та Південного Бугу, племена мальованої</p>	<p>2. Що говорять матеріальні знахідки про заняття, суспільні відносини та уявлення про довколишній світ перших землеробів і скотарів. Кам'яна доба у світі та в Україні. Неоліт й енеоліт на теренах Євразії. Археологічні свідчення про давні суспільства на території України.</p>	

кераміки від Кукутене до Трипілля. Мотичне, орне та вирубно-вогневе рільництво. Вплив ландшафту і клімату на виникнення нового способу життя і відносин з природою.		
	Тема II. Матеріальна та духовна культура перших цивілізацій.	
3. Суспільства іригаційного землеробства: технічні інновації та потреба згуртування людей. Цивілізації великих річок (Ніл, Тигр та Євфрат, Хуанхе та Янцзи, Інд і Ганг). Суходільні та морські шляхи давніх міграцій. Катастрофа бронзової доби.	3. Матеріальна культура перших цивілізацій. Технологічна революція III-I тис. до н.е. Матеріальні свідчення зародження міст. Трипільські протоміста. Що сьогоднішнє людство знає про матеріальну культуру та мистецтво давніх Єгипту, Месопотамії, Східного Середземномор'я, Індії, Китаю. Поява науки й релігійних вчень. Знаряддя праці та предмети побуту. Господарство й торгівля за доби бронзи. Археологічні свідчення про давні збройні конфлікти.	2. Зародження централізованої влади в давніх цивілізаціях. Монархії, деспотії, імперії бронзового та раннього залізного віку. Міста як центри влади. Влада і релігія. Поява законів і судів. Війни, військовополонені, поява рабства. (На вибір на прикладі держав Давнього Єгипту/Месопотамії/ Східного Середземномор'я / Індії/ Китаю).
	4. Матеріальна й духовна культура європейців бронзової та ранньої залісної доби. Палацова культура давніх цивілізацій (Мікени та Крит). Степові народи на території України за ранньої залісної доби. Матеріальна культура та військове мистецтво. Кургани.	
Тема II. Антична цивілізація та відносини з довкіллям		Тема II. Особливості державності античної цивілізації та її вплив на українські землі.
4. Особливості природних умов і господарства Пелопоннеського півострова у I тис. до н.е.	5. Цивілізації моря/степу. Судноплавство. Економіка та повсякденне життя у Давній Греції: житло, жінки та діти, рабство, спорт.	3. Особливості політичного устрою архаїчної та класичної Греції. Зародження поліса. Антична демократія, її особливості та

<p>Відносини античного світу з природою. Велика грецька колонізація. Виникнення грецьких колоній на узбережжях Середземного та Чорного морів.</p>	<p>Шедеври давньогрецького мистецтва. Видатні винахідники й мислителі епохи. Військове мистецтво. Східні впливи у матеріальній культурі Давньої Греції.</p>	<p>обмеженість; античні деспотії. Відмінності між системами управління Афін і Спарти. Політичні та збройні конфлікти в античному світі. Елліністичний період.</p>
<p>5. Кліматичні зони та типи господарювання на сучасних українських землях у I тис. до н.е. Український степ і Причорномор'я в I тис. до н.е. Кінне кочівництво.</p>	<p>6. Античні міста Північного Причорномор'я, їхні торговельні відносини з кочовиками степу. Артефакти стародавньої доби в музеях України та світу.</p>	<p>4. Суспільно-політичний устрій кіммерійців, скіфів, сарматів. Вплив грецької політичної культури на міста-колонії Північного Причорномор'я.</p>
<p>6. Народи Апеннінського півострова. Цивілізація етрусків. Спосіб життя римлян і мешканців Римської імперії. Санітарія та гігієна Давнього Риму. Природні умови та особливості ведення господарства. Римський кліматичний оптимум: його прояви та наслідки. Вплив природних катаклізмів і змін клімату на піднесення та занепад цивілізацій.</p>	<p>7. Предметний світ, культурна та духовна спадщина Давнього Риму. Архітектура й будівництво. Шедеври мистецтва Давнього Риму. Видатні винахідники й мислителі епохи. Військове мистецтво. Комунікації. Кухня і повсякденне життя. Римська спадщина на українських землях.</p>	<p>5. Стародавній Рим: республіка та імперія. Система управління в Римі в різні часи. Патриції та плебеї. Форум. Римсько-понтійські війни. Римляни на східних кордонах імперії. Сармати. Вплив римської системи управління на європейські народи. Західна та Східна Римські імперії.</p>
		<p>6. Держава і влада у Східній Римській імперії. Особливості візантійської політичної культури.</p>
<p>Тема III. Природа та суспільство Середньовічної Європи.</p>	<p>Тема III. Середні віки та їх матеріальна спадщина.</p>	<p>Тема III. Людина та влада у середньовіччі.</p>
<p>7. Вплив кліматичних змін на суспільні процеси в Євразії. Велике переселення народів. Германські та слов'янські племена. Великий Євразійський степ. Українські землі як частина євразійського «степового коридору».</p>		

<p>8. Вплив ландшафту на особливості розселення слов'янських племен на території України. Київ, Чернігів та інші міста. Природа та її відображення у релігійних віруваннях давніх слов'ян.</p>		<p>7. Державотворчі процеси у західних та південних слов'ян. Племінні об'єднання східних слов'ян на території України. Давні слов'яни та їх сусіди. Взаємодія з Візантією.</p>
<p>9. Природні умови та господарство на рубежі I-II тисячоліття. Використання сили води та вітру. Різноманіття європейських ландшафтів та їх вплив на середньовічне господарство. Водні шляхи європейської торгівлі. Нормани та норманська колонізація від Гренландії до Сардинії.</p>	<p>8. Християнська Європа. Шедеври середньовічного ремесла. Монастирі та їх вплив на розвиток господарства, нових технологій, архітектуру, книжкову справу й суспільні ідеї. Середньовічне повсякдення: житло, харчування, одяг. Замки. Предметний і духовний світ лицарського суспільства. Романська архітектура та готика. Мусульманський світ. Вплив арабського світу на середньовічну європейську цивілізацію. Конфуціанський Китай та його досягнення.</p>	<p>8. Система влади у середньовічній Європі. Феодальна драбина як стосунки між людьми та їх владою. Васалітет. Варварські держави Європи. Формування європейських монархій. Королі. Імператори. Папи. Боротьба за владу. Перші парламенти та суспільні (станові) угоди Європи.</p>
<p>10. Суспільство, природа й господарство у Русі-Україні. Нормани у Східній Європі. Дніпровський та Волго-Каспійський шлях до Візантії та арабського світу. Господарство й населення Русі-України. Полюддя. Натуральне господарство. Природно-економічні причини роздробленості та занепаду Русі-України. Природні особливості та господарське життя сучасних регіонів України у давнину. Галицька земля і «соляний» шлях. Кочівники в українському степу: хозари, печеніги, половці. Генуезькі колонії в Криму.</p>	<p>9. Матеріальний світ Русі-України. Господарство й знаряддя праці, селяни та їх праця. Побут княжого палацу. Військова справа, зброя, обладунки, мореплавання. Міста та їх мешканці. Ремесла й торгівля, гроші. Хрещення Русі. Вплив християнства та візантійської традиції на матеріальну і духовну культуру Русі-України. Архітектура та прикладне мистецтво у Київський та Волинсько-Галицький періоди.</p>	<p>9. Постання держави Русь-Україна. Нормани/вікінги/варяги та їх роль у формуванні слов'янської держави в середньому Подніпров'ї. Перші київські князі та встановлення влади над літописними племенами. «Шлях з варягів у греки» та його політичне значення. Візантія та Русь-Україна. Система управління в Русі-Україні. Реформи перших київських князів і їх вплив на давньоруське суспільство. Християнізація Русі: вплив на владні відносини та стосунки з церквою.</p>
		<p>10. Розквіт Русі-України в домонгольський</p>

		<p>період. Особливості князівської влади в різних частинах руських земель. Династичні союзи. «Руська правда». Виникнення назви «Україна». Міжусобиці. Волинсько-Галицьке князівство – Королівство Руське. Монгольські походи на землі сучасної України та їх вплив на владу та суспільство. Відмінності системи влади слов'янських та кочових/степових народів; князівської та ханської систем влади.</p>
<p>11. Нова система господарювання та зміни у європейській екосистемі у X-XIV ст. Вплив хрестових походів на спосіб життя, меню та уявлення про світ у Європі та на Близькому Сході. Клімат, санітарія та епідемії у середньовічній Європі. Демографічний вибух XII-XIII ст.</p>	<p>10. Експансія степових народів у IX-XV ст. Матеріальна культура тюркського світу. Військова справа та господарство. Половці та їх матеріальні сліди в історії українських земель. Монголи. Кримське ханство та його матеріальна культура.</p>	<p>11. Середньовічні імперії поза Європою. Особливості організації влади у середньовічному Китаї, Індії, державах доколумбової Америки, Африканського континенту.</p>
		<p>12. Система влади та управління на українських землях у литовсько-польській період. Зміна політичних центрів впливу та кордонів у XIV ст. Велике князівство Литовське та українські землі. Князі та їх впливи. Постання станового суспільства. Магдебурзьке право в Європі та на українських землях. Польське королівство та його влада.</p>
<p>12. Криза середньовічного світу. Довкілля, господарство та економічні зміни XV-XVI ст. Зміна суспільних уявлень та ідей про навколишній світ.</p>		
<p>Тема IV. Ранній модерний час: економічна експансія та господарювання.</p>	<p>Тема IV. Ранній модерний час: матеріальна культура та світ ідей.</p>	<p>Тема IV. Людина та влада у ранньомодерний час. Феномен козацької</p>

		держави.
13. Занепад Великого шовкового шляху. Пошук європейцями нових торговельних шляхів. Природа, господарство та суспільство у доколумбовій Америці. Зародження колоніальної системи. Вплив європейської експансії на біорізноманіття Нового Світу. Вплив Великих географічних відкриттів на світосприйняття європейців. Малий льодовиковий період в Європі та його вплив на українське господарство.	11. Мистецтво доби Ренесансу. Вплив античної спадщини на предметний і духовний світ ранньомодерної людини. "Людина Відродження". Видатні діячі та мислителі епохи.	
	12. Економічні інновації в Європі у XV-XVII ст. Суперництво Генуї, Венеції, ганзейських міст. Початок капіталізму. Зародження сучасної науки. Технологічна революція. Матеріально-технічні умови Великих географічних відкриттів європейців.	13. Вплив ідей європейського гуманізму та Реформації на владні стосунки у XV-XVII ст. Гуманізм як світогляд і політична ідея. Перші соціальні утопії. Реформація як політична революція. Протестантизм і нові стосунки з державною владою. Релігійні війни. Аугсбурзький мир. Новий суспільний договір.
	13. Народи американських континентів до географічних відкриттів європейців. Особливості матеріальної культури інків, мая, ацтеків. Наукові досягнення, мистецтво та релігія. Дороги. Побут. Торівля.	
	14. Зародження європейських імперій. «Революція цін» та зміни торговельного балансу в Західній Європі. Рабство й піратство. Імперії та творення матеріальної спадщини Європи. Зміни в повсякденному житті: їжа, одяг, житло.	14. Європейські революції XVI-XVII ст. Становлення європейського абсолютизму. Зміна ставлення до влади.

<p>14. Польсько-литовські унії та зміна уявлень про географію України, фіксація уявлення про її територію. Особливості господарювання у різних регіонах сучасної України. Вплив Великих географічних відкриттів на життя українців. Козаки та опанування нових територій на українських землях. Великий Луг та Дике поле. Українсько-татарське прикордоння.</p>	<p>15. Українські землі в період польсько-литовських уній XIV-XVI ст. та українські землі. Міста й села. Життя українців поза межами традиційних сіл і міст: уходники, фільварки. Кухня, одяг і побут шляхти й магнатів Речі Посполитої. Полікультурність українського суспільства та формування української ідентичності. Досягнення матеріальної та духовної культури епохи. Поява козацтва та новий стиль життя.</p>	<p>15. Польсько-литовські міждержавні унії та їх вплив на українські землі та українське суспільство. Створення федеративної держави Річ Посполита. Шляхетська республіка. Влада та українське суспільство у Речі Посполитій. Реформи польських королів. Козацтво як суспільна верства. Кримський ханат, Османська імперія та українські землі.</p>
		<p>16. Реєстрове козацтво та боротьба за привілеї. Запорозька Січ. Українська шляхта. Конфесійна ситуація на українських землях. Берестейська унія. Роль козацтва в захисті православ'я та зростання потреби в захисті станових прав. Річ Посполита «двох народів» та українці.</p>
<p>15. Господарство Правобережної та Лівобережної України в XVII ст. Економіка Гетьманщини. Втрати населення, перерозподіл земель. Селянські міграції.</p>	<p>16. Матеріальна та духовна культура XVII-XVIII ст. на українських землях. Козацьке військове мистецтво та зброя. Цінності козацької епохи. Козацтво як чинник самоідентифікації українців. Українське (козацьке) бароко: архітектура та образотворче мистецтво.</p>	<p>17. Національна революція 1648-1676 рр.: війна 1648-1657 рр.; влада та управління в Гетьманщині; воєнно-політичні союзи українського козацтва; внутрішні та зовнішні чинники занепаду Української козацької держави та втрати нею суверенітету в період «Руїни». Різниця політичних моделей Московського царства та Гетьманщини. Різні групи українського суспільства та їх місце в Українській козацькій державі.</p>

<p>16. Зміни у способі ведення сільського господарства в Європі у XVII-XVIII ст. Нова економічна експансія Європи. Становлення метрополій Нового часу. Ост- і Вест-Індські компанії та економічна експлуатація природних ресурсів. Монокультурне землеробство тропічних колоній. Торгівля хутром: північна Євразія і Північна Америка.</p>	<p>17. Комерційна експансія та колонізація у XVII-XVIII ст. Становлення імперій Нового часу. Накопичення багатств у європейських колекціях. Зміни в побуті буржуазії та старого дворянства. Суспільні та світоглядні зміни доби Просвітництва. Поява сучасної науки. Матеріальна культура доби бароко.</p>	<p>18. Спроби відновити українську державність на поч. XVIII ст. Конституція 1710 р. як втілення ідеї козацької держави. Постановня Російської імперії. Українське суспільство і влада у XVIII ст. «Золотий вік» Гетьманщини. Згасання козацької автономії. Вплив російської політичної системи на українське суспільство. Роль українців у суспільствах сусідніх держав.</p>
<p>Тема V. Індустріальна революція та її вплив на людину і довкілля.</p>	<p>Тема V. Зародження та утвердження модерну. Епоха індустріальної революції.</p>	<p>Тема V. Людина й суспільство в Україні в епоху імперського панування.</p>
<p>17. Підкорення природи в умовах індустріалізації. Розрив людини з природою. Видобуток корисних копалин та його вплив на життя країни: приклад Великої Британії та України. Використання пари. Забруднення довкілля та його захист. Перші техногенні екологічні катастрофи.</p>	<p>18. Наполеонівська епоха: соціальні, економічні та культурні зміни. Промисловий переворот та доба економічного зростання. Технологічні та економічні інновації. Зміни у побуті різних суспільних верств. Міграції в Європі та Російській імперії.</p>	<p>19. Доба Просвітництва та її вплив на розуміння стосунків людини й влади. Поява концепції універсальних прав людини. «Старий порядок» та освічений абсолютизм. Французька революція. Війна за незалежність США. Наполеонівські війни й становлення національних держав.</p>
<p>18. Господарська колонізація Півдня України Російською імперією. Відмінності у повсякденному житті та цінностях селян і городян під впливом промислової революції. Сталі зміни в харчуванні українців та інших народів в Європі. Боротьба з епідеміями та щеплення.</p>	<p>19. Початок промислової революції в Україні та її вплив на суспільство. Криза традиційного господарства в різних регіонах України. Кріпацтво та життя українського села в XIX ст. Цукрове виробництво як рушій технологічного поступу. Стрімкий розвиток міст. Розвиток транспорту.</p>	<p>20. Українці в умовах відсутності власної державності. Зміна політичних кордонів наприкінці XVIII – на поч. XIX ст. Влада Російської та Австрійської імперії та українське питання. Реформи кінця XVIII ст. Український рух і початок національного відродження. Державницькі ідеї Кирило-Мефодіївського братства. «Весна народів» і зародження ідеї власної державності на західноукраїнських землях.</p>
	<p>20. Утвердження індустріального суспільства в</p>	

	<p>Україні. Механізація товарного землеробства. Кооперативний рух. Інновації в гірничій промисловості, машинобудуванні. Урбанізація. Перша хвиля української еміграції. Зміни у матеріальній культурі на українських землях. Зміни у сільській та міській забудові. Університети в Україні. Культурно-мистецькі течії XIX ст. та їх втілення в Україні.</p>	
	<p>21. Утвердження індустріального суспільства в Європі. Становище та спосіб життя різних соціальних груп. Зміни у предметному світі городян. Зародження протестних рухів. Науково-технічна революція кінця XIX - поч. XX ст. Футуристичні ідеї. Культурний феномен «прекрасної епохи».</p>	<p>21. Влада Російської та Австро-Угорської імперій та українське питання: спільне та відмінності. Російська та угорська асиміляторські політики на території України. Громадівці, народовці, москвофіли. Політична діяльність українців. Поява самостійницької течії в українській суспільній думці. Виборче право в Галичині. Українці в Державній Думі Росії.</p>
<p>Тема VI. Вплив епохи світових воєн на відносини людини та природи, господарство та повсякденне життя в Україні та світі.</p>	<p>Тема VI. Війни першої половини XX століття і технологічний прогрес.</p>	<p>Тема VI. Українці у світових війнах та в міжвоєнний період: 1914-1945 рр.</p>
<p>19. Колоніальна політика та експлуатація природних ресурсів на рубежі XIX-XX ст. Господарство України та Європи в переддень та в часи Першої світової війни. Вплив Першої світової війни на європейські ландшафти. Епідемії.</p>	<p>22. Тотальність і технічність Першої світової війни. Вплив Першої світової війни на українське суспільство. Нові види зброї та зміни у веденні війни. Предметний світ й економічний досвід українців у часи війни та Української революції. Становище жінки. Образ Першої світової війни в європейській та українській культурі.</p>	<p>22. Перша світова війна 1914-1918 рр. Її витоки та політичні наслідки. Українське питання напередодні та в ході Першої світової війни. Трагедія власної бездержавності. Людина і влада під час війни. Початок розпаду європейських імперій.</p>

		23. Українська революція та національно-визвольні змагання 1917-1921 рр. Перша українська влада у модерній історії України. УНР часів Центральної Ради. Гетьманат. Директорія. ЗУНР. Влада і суспільство. Більшовицька експансія та знищення української державної самостійності. Українське населення в епоху «червоного» та «білого» терору. Отаманщина. Видатні українці епохи революції та національно-визвольних змагань.
20. Повоєнне відновлення економіки. Вплив на природу масштабних будівельних проєктів 1920-1930 рр. Сваюля та нерациональність у відносинах із природою.	23. Економічний бум 1920-х. Суспільство процвітання в США. Європейська відбудова. Повоєнний технологічний прорив. Предметний світ українського суспільства часів НЕПу. Спосіб життя різних соціальних груп у радянському суспільстві. Поява нових мистецьких напрямків. Українське культурне відродження. Український авангардизм.	24. Радянська Україна. Українці та влада більшовиків. Класова диктатура. Більшовицька ідея світового панування. «Червоний» імперіалізм. Символи влади та місце людини у «новому суспільстві». УСРР. Вплив Української революції на державний устрій СРСР. НЕП та політика українізації.
		25. Українці під владою інших держав у Центрально-Східній Європі. Українське питання та українські землі після завершення Першої світової війни та в умовах Версальської системи міжнародних відносин. Політична еміграція українців. Ставлення влади Польщі, Румунії та Чехословаччини до «українського питання». Українці у боротьбі за самовизначення.
21. Голод в історії.	24. Насильницька сталінська модернізація. Предметний світ перших п'ятирічок. Вплив	26. Сталінська диктатура та радянський тоталітаризм. Українці у роки насильницької

<p>Штучність Голодоморів в Україні та в інших республіках СРСР. Геноцид. Демографічні наслідки для українського народу. Як виживали українці під час Голодоморів.</p>	<p>реформування на господарство, соціальну структуру та повсякденне життя на українських землях. Нове закріпачення. Голодомор, його суспільно-історичні наслідки та місця пам'яті. Матеріальні свідчення сталінських репресій. ГУТАБ (ГУЛАГ).</p>	<p>сталінської модернізації. Сталінська державна політика щодо селян та інтелігенції в Україні: Голодомор і «Розстріляне Відродження». Влада і формування «нової людини». Терор і репресії. Сила пропаганди. Людина і стратегії виживання в умовах тоталітаризму.</p>
<p>22. Друга світова війна та її вплив на суспільство та довкілля України та світу. Війна як трагедія для армій та цивільного населення. Вплив клімату та природних умов на перебіг воєнних дій та життя в тилу. Тотальність війни та її екологічні наслідки. Демографічні наслідки Другої світової війни: примусові переселення в Україні та у світі, масові міграції.</p>	<p>25. Друга світова війна. Засоби ведення війни. Медичні інновації. Масові руйнації. Концтабори. Голокост. Українці на фронтах Другої світової війни. Культура пам'яті та вшанування героїв і жертв війни. Зловживання пам'яттю про Другу світову війну з боку росії.</p>	<p>27. Італійський фашизм. Німецький нацизм/гітлеризм. Друга світова війна 1939-1945 рр.: передумови, перебіг, учасники. Українці на фронтах та в тилу. Рух Опору. ОУН. УПА. Голокост. Різниця воєнного досвіду та досвіду окупації в різних частинах України. Депортації. Ціна спротиву та перемоги над нацизмом для українців.</p>
<p>Тема VII. Індустріальне й постіндустріальне суспільство.</p>	<p>Тема VII. Радянське суспільство в Україні у другій половині XX століття.</p>	<p>Тема VII. Українці в умовах радянського суспільства кінця 1940-х - пер.пол. 1980-х рр.</p>
<p>23. Радянська Україна. Повоєнний розвиток: продовження великих будівництв. Реіндустріалізація у 1940-1970-ті рр. Аграрні новації та невдачі. Українські чорноземи та їх експлуатація. Диспропорції в українській радянській економіці.</p>	<p>26. Предметний світ українського та європейського суспільства у післявоєнні роки. Голод 1946-1947 рр. Масові примусові переселення. Відбудова промисловості. Відбудова міст. Початок «холодної війни» та її вплив на повсякденне життя у радянському та західних суспільствах.</p>	<p>28. Результати та наслідки Другої світової війни для населення України. Формування сучасних кордонів України. Нова архітектура світового порядку внаслідок Другої світової війни. Відповідальність за воєнні злочини. Женевські конвенції та розвиток міжнародного права задля захисту жертв війни та покарання злочинців.</p>
<p>24. Суспільство споживання та відносини з природою у другій половині XX ст. Експлуатація надр, землі та океанів. Техногенні катастрофи. Чорнобильська аварія</p>	<p>27. Суспільна революція 1960-х. Покоління 60-х та їх предметний світ. Поява нових матеріалів і способів виробництва. Транспорт. «Хрущовки» й масове житло в Україні та світі.</p>	<p>29. Повоєнні депортації та репресії. ГУТАБ (ГУЛАГ). «Холодна війна» та її прояви. Ідеологія «залізної зависи». Правозахисні рухи</p>

та її наслідки. Розвиток екологічних рухів наприкінці ХХ ст. у світі та Україні. Криза індустріальної економіки та її вплив на довкілля у країнах Заходу та в Україні.	Побут радянської номенклатури та рядових городян і селян. Початок космічної ери.	та боротьба з колоніалізмом. Політичне та суспільно-культурне життя в Україні в часи «хрущовської відлиги» в СРСР. Шістдесятники.
	28. Україна й матеріальна спадщина 1970-80-х рр. Електричні та електронні прилади. Автоматизація та роботизація виробництва. Транспорт і зв'язок. Зміни у повсякденному житті. Дефіцит. Західна модель суспільства добробуту.	30. Радянське суспільство: людина і влада 1970-80х рр. Командно-адміністративна модель економіки та її вплив на повсякденне життя українського суспільства. Українська політична еліта часів СРСР. Русифікаторська політика та українське суспільство.
		31. «Оксамитові революції» в Європі. Падіння прорадянських режимів у країнах «соціалістичного табору» та його вплив на суспільні настрої в УРСР. Завершення «холодної війни».
		32. Боротьба українців за своє майбутнє в умовах радянської дійсності: підкорення чи спротив системі. Дисиденти. Українське суспільство за «перебудови». «Революція на Граніті». Спроба державного перевороту в СРСР та українське суспільство.
Тема VIII. Сучасний світ і відносини з природою.	Тема VIII. Суспільство в період четвертої індустріальної революції.	Тема VIII. Політичні процеси в сучасній Україні.
25. Інформаційне суспільство, сучасна глобалізація та їх вплив на Україну. Постіндустріальне суспільство та сучасні ідеї співіснування людини та природи. Альтернативні джерела енергії. Нові концепції житла, міст і транспорту. Боротьба людства з	29. Українське суспільство в роки незалежності. Економічні кризи та їх прояви у промисловості, сільському господарстві та повсякденному житті. Українські міста й села. Зміни в публічному просторі під впливом суспільних процесів в Україні та світі. Місця сучасної пам'яті в Україні.	33. Відродження незалежності Україною. Система владних відносин у перші роки незалежності сучасної України. Конституційний процес. Різні типи політичного мислення українців і радянська спадщина. Статус Криму. Повернення кримських татар. Становлення громадянського

глобальним потеплінням. Екоактивізм в Україні та світі. Цілі сталого розвитку ООН.		суспільства.
	30. Четверта індустріальна революція та її особливості. Сучасна європейська інтеграція. Зміни у способі виробництва. Точне рільництво. Інтернет речей та інтернет послуг. Індустрія дозвілля. Культура епохи постмодерну.	34. Українське громадянське суспільство та становлення української політичної нації. Боротьба українців з владою та за владу. Олігархічна модель української влади. Протестні рухи українців на початку ХХІ ст. Електоральні настрої українців та їх причини. «Помаранчева революція» 2004 року: влада та суспільство. Євромайдан та Революція гідності 2013-2014 рр. «Небесна сотня».
		Тема ІХ. Сучасна російсько-українська війна та її вплив на українське суспільство та світ.
26. Вплив воєн на екологію та довкілля. Російська агресія проти України. Екологічна шкода, завдана російськими загарбниками Україні. Вплив сучасних способів ведення війни на довкілля. Протидія екологічним злочинам. Практики подолання екологічних катастроф по завершенні воєн.	31. Україна від захоплення Криму до повномасштабної війни росії проти України. Розвиток сучасного озброєння та зміна способів ведення війни. Руйнація господарства та матеріального світу українців. Війна як трагедія і злочин проти людяності. Волонтерство та підтримка ЗСУ. Розвиток культури в часи війни. Український проєкт у ХХІ столітті.	35. Сучасний російський імперіалізм. Російська агресія від 2014 р. Феномен українського спротиву. Подвиг Збройних Сил України. Добровольчий та волонтерський рух. Громадяни та суспільство в цифрову епоху. Трагедії цивільного населення. Дегуманізація українців російською пропагандою, злочини російської армії проти людяності, воєнні злочини російської федерації. Світова підтримка українців. Архітектура світової безпеки та завершення збройних конфліктів в Україні та світі.
Повторення та узагальнення. Антропогенний вплив на планету протягом століть.	Повторення та узагальнення. Розвиток матеріальної культури, інновації та культура протягом століть.	Повторення та узагальнення. Людина і влада протягом століть.